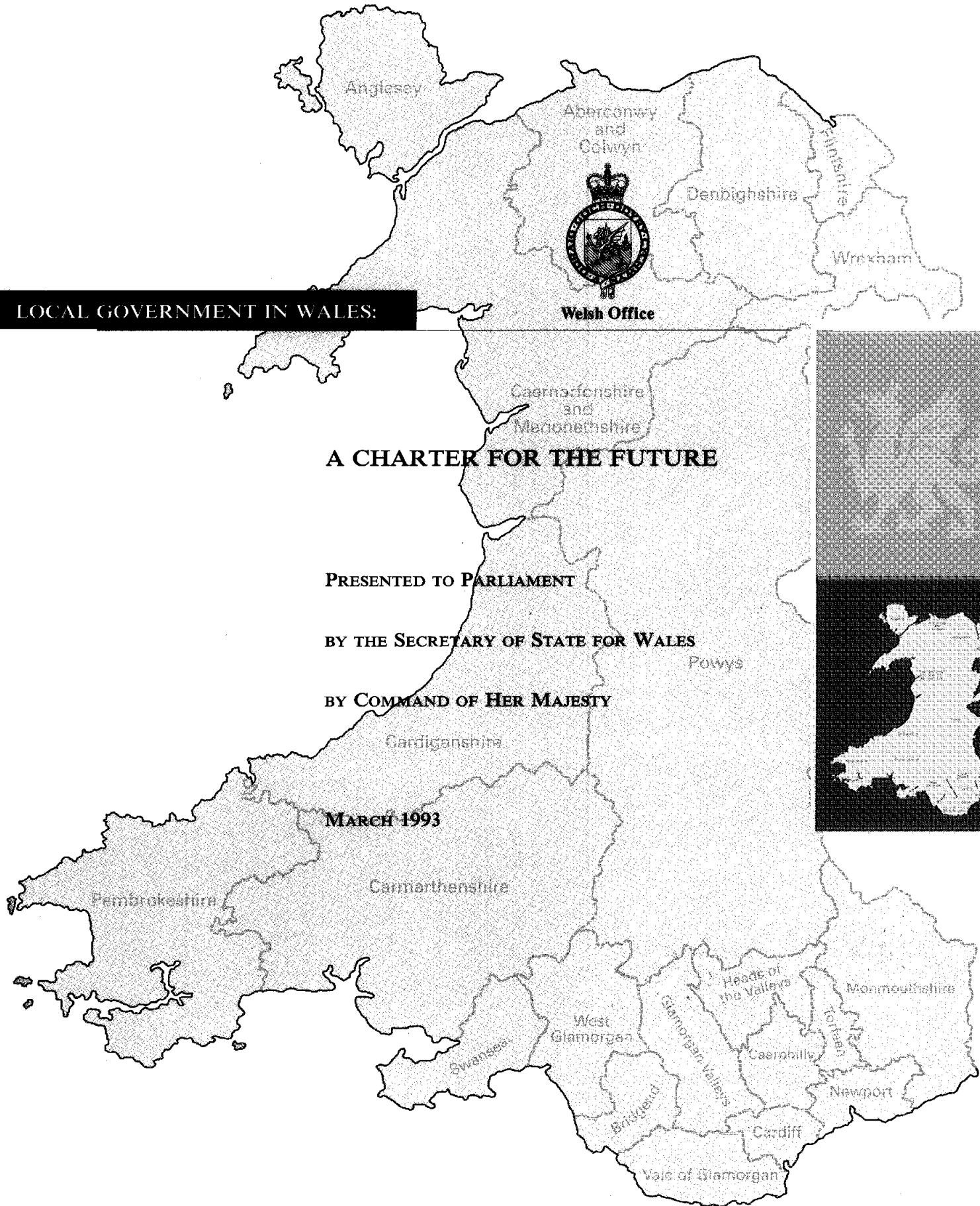

LOCAL GOVERNMENT IN WALES:

A CHARTER FOR THE FUTURE

PRESENTED TO PARLIAMENT

BY THE SECRETARY OF STATE FOR WALES

BY COMMAND OF HER MAJESTY

MARCH 1993

HMSO publications are available from:

HMSO Publications Centre

(Mail, fax and telephone orders only)

PO Box 276, London SW8 5DT

Telephone orders 071-873 9090

General enquiries 071-873 0011

(queuing system in operation for both numbers)

Fax orders 071-873 8200

HMSO Bookshops

49 High Holborn, London WC1V 6HB

071-873 0011 Fax 071-873 8200 (counter service only)

258 Broad Street, Birmingham B1 2HE

021-643 3740 Fax 021-643 6510

Southey House, 33 Wine Street, Bristol BS1 2BQ

0272 264306 Fax 0272 294515

9-21 Princess Street, Manchester M60 8AS

061-834 7201 Fax 061-833 0634

16 Arthur Street, Belfast BT1 4GD

0232 238451 Fax 0232 235401

71 Lothian Road, Edinburgh EH3 9AZ

031-228 4181 Fax 031-229 2734

HMSO's Accredited Agents

(see Yellow Pages)

and through good booksellers

ISBN 0-10-121552-5

Welsh Office

**LOCAL GOVERNMENT IN WALES:
A CHARTER FOR THE FUTURE**

**Presented to Parliament by the Secretary of State for Wales
by Command of Her Majesty
March 1993**

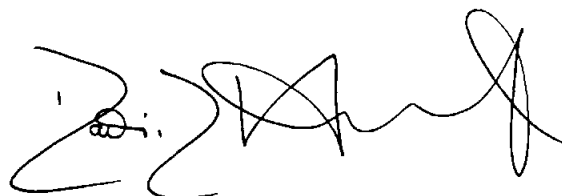
FOREWORD

**BY THE SECRETARY OF STATE FOR WALES
THE RT HON DAVID HUNT MBE MP**

Local government has long been a matter of great importance to the people of Wales; and rightly so, for the contribution of our local authorities to the social and economic progress of Wales over the last 100 years has been immense. Yet it has been apparent over the last 30 years that all is not well; throughout that period there have been suggestions for structural change, and a major reorganisation took place in 1974. Nonetheless concerns have persisted and it was right that we should look at the matter again.

Two years ago I announced the Government's intention to undertake a fundamental review of local government structure, functions and finance in Wales. Like all my predecessors as Secretary of State, I did not consider it appropriate to establish a Commission to undertake this review. Instead I have consulted directly with Welsh local government, with other interested parties and, through my Consultation Papers, with the general public. It is very apparent that, on the fundamentals of local government structure, there is a very wide level of agreement – unitary authorities represent the best way forward.

We are now announcing our detailed proposals for taking Welsh local government into the next century, fit and strong to meet the new challenges it will face. This White Paper sets out the Government's plans for achieving that. Included are our plans for the new unitary authorities, their boundaries, and the services they deliver, and the consequences for the people who deliver those services. These proposals will have a direct impact on everybody in Wales. I hope that as many people as possible will take the opportunity to read them, for they deal with a vital issue – how our towns, cities and rural areas are to be governed in the future.

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'D. Hunt', written in a cursive style.

CONTENTS

CHAPTER 1	A New Local Government Structure for Wales	2
CHAPTER 2	Local Government and Local People	4
CHAPTER 3	The New Authorities	6
CHAPTER 4	Local Authority Services	11
CHAPTER 5	Local Government Staff	23
CHAPTER 6	Finance	25
CHAPTER 7	Community Councils in the New Structure	28
CHAPTER 8	Implementation	31
Appendix 1	New Authorities and Areas	33
Appendix 2	Compensation Arrangements for Local Authority Staff	36

1.1 In June 1991 the Secretary of State for Wales published a consultation paper, “The Structure of Local Government in Wales”. This proposed the creation of a system of unitary authorities as the best foundation for Welsh local government in the 21st century. Subsequently, further consultation papers have been published dealing with the Internal Management of Local Authorities and the Future Role of Community Councils. This White Paper sets out the Government’s conclusions and begins the process of change.

The Reasons for Reorganisation

1.2 The Government believes that the present system of local government in Wales is not widely understood; nor does it sufficiently reflect people’s identification with their own communities and localities. The present two-tier (county and district) structure represents a significant advance on the complex set of arrangements which emerged during the previous century; nevertheless it is now clear that the replacement of the old counties (which had existed for over 400 years) by local government areas not always reflecting people’s traditional loyalties has not secured wholehearted public support. A structure of local government without such support cannot be as effective as it must be to meet the challenges of the next century.

1.3 Moreover, a two-tier system of counties and districts contains within it a potential for friction between authorities – and for duplication of administration – which reduces the ability of the system to deliver services economically, efficiently and effectively. And there is little public understanding of the responsibilities of each tier, a situation which undermines the direct accountability to local people upon which good local government should be based.

The Aims of Reorganisation

1.4 The Government is committed to the creation of good local government which is close to the communities it serves. Its aims are to establish authorities which, so far as possible, are based on that strong sense of community identity that is such an important feature of Welsh life; which are clearly accountable to local people; which can, by taking full advantage of the “enabling” role of local government, operate in an efficient and responsive way; and which will work with each other, and with other agencies, to promote the well-being of those they serve. The proposals set out in this White Paper will achieve those aims; they will establish new and innovative local authorities, firmly-rooted in their communities and enjoying strong local support.

The Review Process

1.5 The review of local government in Wales was conducted through the Welsh Consultative Council on Local Government (WCCLG) and proceeded by consultation at every stage. Consultation has confirmed a wide measure of agreement in Wales about the desirability of a structure of unitary local authorities. The overwhelming majority of comments received in response to the Secretary of State's consultation paper has expressed support for the replacement of the present arrangements with a new system of local government. The local authority associations have given very considerable assistance to the analysis of the implications of such a structure. The Government welcomes that positive contribution; it wishes to maintain consultative arrangements which will enable Welsh local government to continue to work closely with the Secretary of State on matters of mutual interest.

The Way Forward

1.6 The Government has decided that, in the particular circumstances of Wales, the right way forward is to build upon the 1974 reforms by establishing a system of new unitary authorities, responsible for the broad range of functions currently undertaken by the county and district councils. The Government believes that such a structure will:

- promote local democracy by increasing the accountability of local authorities to the communities which they serve;
- reduce the administrative costs inherent in duplication of central management at county and district level; and
- offer the opportunity for improved coordination, quality and cost-effectiveness in the delivery of local government services.

1.7 This White Paper sets out the Government's plans for establishing unitary authorities throughout Wales, and describes the boundaries of the proposed authorities. It explains how local government services will be delivered under the proposed structure, particularly through further development of the enabling principle and through joint working between authorities to secure the provision of particular services. The enhanced role for community councils that is envisaged under the new structure, and arrangements for implementation, including those for protecting the interests of local government staff, are also described.

1.8 The Government proposes to introduce a Bill to implement these plans with the intention that the new authorities should assume their responsibilities from 1 April 1995. The Government would welcome views on the proposals set out in this White Paper. Comments should be addressed to the Local Government Reorganisation Group (White Paper), Room 2-113, Welsh Office, Cathays Park, Cardiff CF1 3NQ. The responses received will, unless otherwise requested, be placed in the Welsh Office's library and the Libraries of the Houses of Parliament.

2.1 Local government is government for local people by local people. One of the objectives of reorganisation is to establish authorities which, so far as possible, are based on the strong sense of community evident in Welsh life. The Government believes that the creation of such authorities will encourage greater participation in all aspects of local government.

2.2 The Government has a clear vision of the future for local authorities. Their role will be to secure high quality services from a variety of providers, to be truly responsive to the wishes and interests of local people, and to represent those interests in their dealings with other public and private bodies.

2.3 We are all entitled to expect a high quality of service from local authorities in line with the principles of public service published in the Citizen's Charter. These are:

Standards

Setting, monitoring and publication of explicit standards for the services that individual users can reasonably expect. Publication of actual performance against these standards.

Information and Openness

Full, accurate information readily available in plain language about how public services are run, what they cost, how well they perform and who is in charge.

Choice and Consultation

The public sector to provide choice wherever practicable. Regular and systematic consultation with those who use services. Users' views about services, and their priorities for improving them, to be taken into account in final decisions on standards.

Courtesy and Helpfulness

Courteous and helpful service from public servants who will normally wear name badges. Services available equally to all who are entitled to them and run to suit their convenience.

Putting Things Right

If things go wrong, an apology, a full explanation and a swift and effective remedy. Well publicised and easy to use complaints procedures with independent review wherever possible.

Value For Money

Efficient and economical delivery of public services within the resources the nation can afford. And independent validation of performance against standards.

2.4 The Government is determined that the new authorities should more fully involve local people in the process of local administration. Individual citizens should be given greater opportunities to control or influence decisions on matters which directly affect them; this is already happening in education, for example, and the Government sees the reorganisation of local government as a further opportunity to develop this theme. This White Paper contains proposals both for the expansion of the community council role (so that the local community voice can be heard more distinctly by decision makers before decisions affecting a community are made) and for arrangements whereby local people can be made more fully aware of how the new authorities propose to provide their services. The Government will continue to press ahead with its Citizen's Charter initiatives, encouraging the new local authorities to provide services to the public to a standard of which we can all be proud. Local authorities will be encouraged to produce their own charters, setting out how they propose to develop the principles of public service into practical action in their own areas.

2.5 Language considerations are important in the provision of public services to people in Wales. The Government has introduced a Bill into Parliament further to promote and facilitate the use of the Welsh language. Under the terms of the Bill, public bodies will be required to prepare and publish schemes setting out how they will, across the whole range of public services, give effect to the principle that, wherever appropriate in the circumstances and reasonably practicable, the Welsh and English languages should be treated on a basis of equality. These schemes will have to have regard to guidelines of the Welsh Language Board, which will be a statutory body. If the Bill is passed, these provisions will apply to the new local authorities, each of which will produce a scheme or schemes covering the services for which they are responsible.

Introduction

3.1 The Secretary of State for Wales' consultation paper proposed that

- “– local authority boundaries should, as far as possible, reflect and strengthen existing community loyalties; and
- local public services should be of high quality, and delivered efficiently, economically and effectively.”

The Government's plans for delivery of local authority services are set out in Chapter 4. Service considerations have helped to shape the new local government map, since it is necessary to balance community loyalties with a realistic assessment of how the effective delivery of local authority services can be secured.

3.2 History is another important factor. The Government is convinced that the establishment of local authorities to serve many of the traditionally-recognised areas will provide a sure foundation for a structure of local government which Welsh people will understand and with which they can identify.

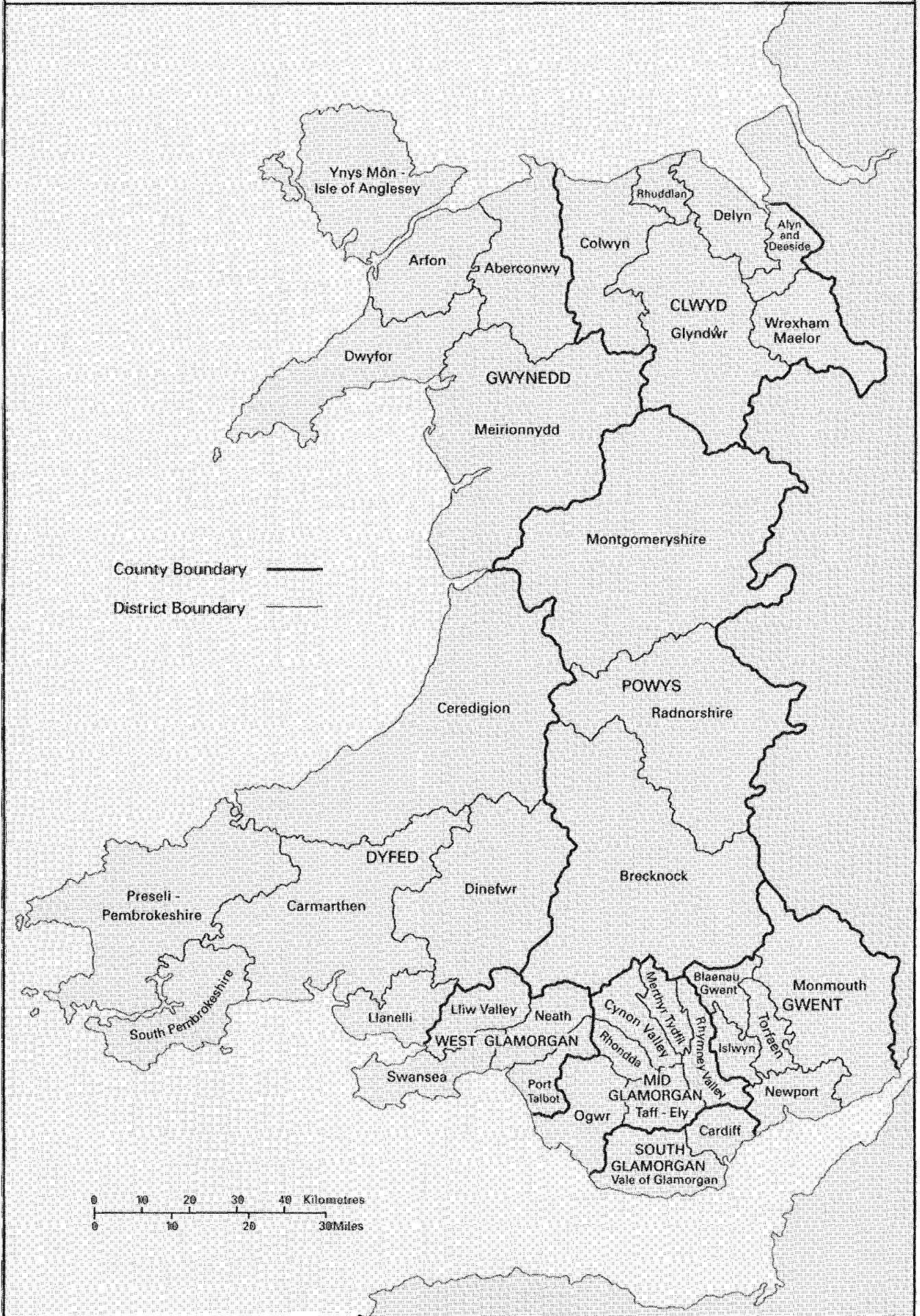
The Government's Proposals

3.3 The Government plans to create 21 new authorities to replace the existing 45 authorities (eight county councils and 37 district councils), all of which will be wound up with effect from 31 March 1995. Map 1 shows the present structure and Map 2 the new authorities' areas, which are more fully described in Appendix 1.

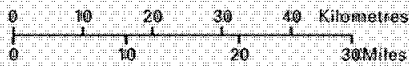
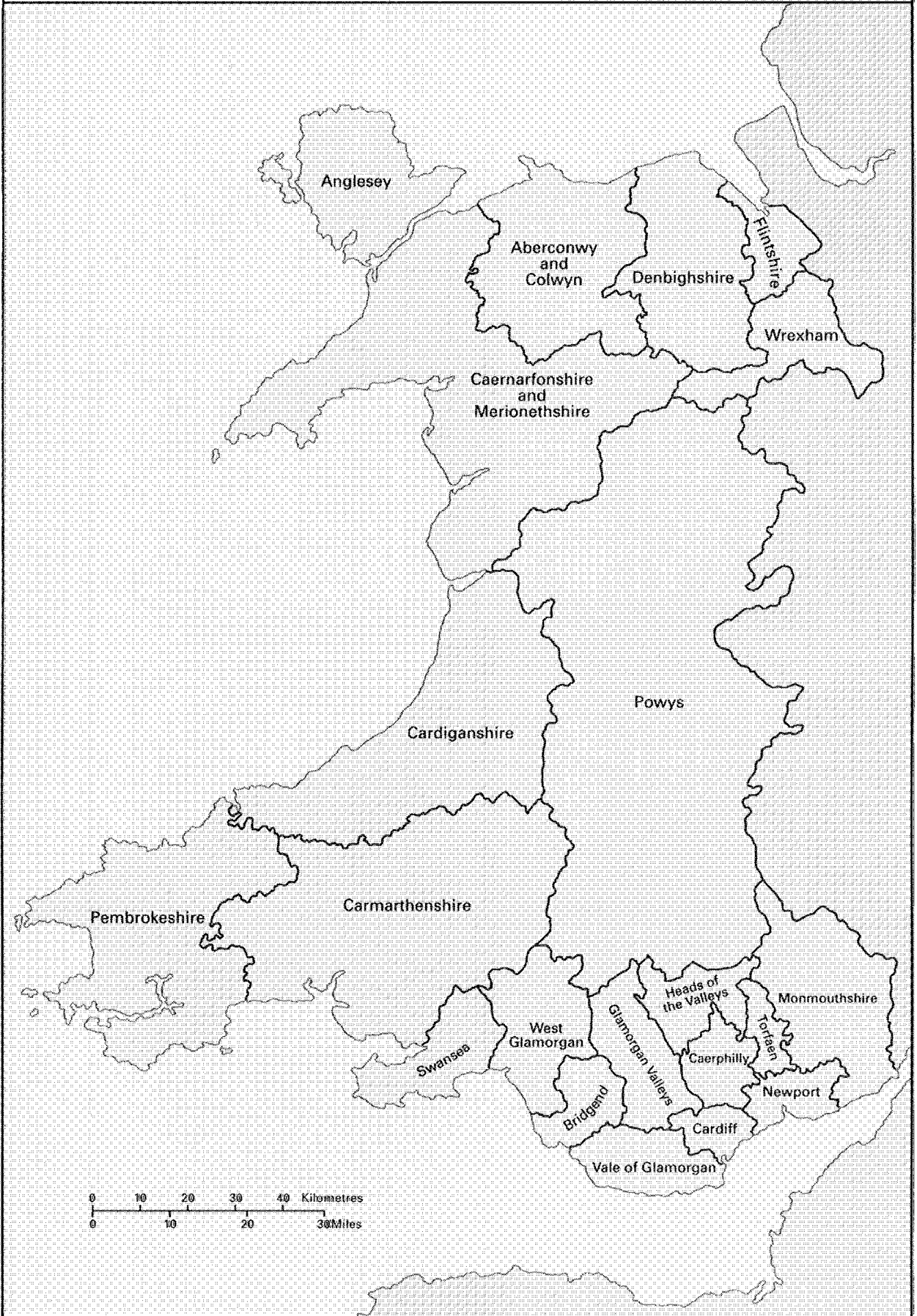
3.4 The Bill which the Secretary of State for Wales will introduce will specify the boundaries of the new authorities. The Government proposes that once the new authorities are in place, the Local Government Boundary Commission for Wales should conduct a review of the boundaries of each authority with a view to identifying and correcting any anomalies.

3.5 Although the eight existing county councils are to be wound up, the areas of the present counties will remain for certain purposes, including those of the Parliamentary Boundary Commission for Wales. Where appropriate, the Bill will provide for adjustments to these areas to ensure that they do not cross the boundaries of the new local government areas. It may also be necessary, for the same reason, to adjust the boundaries of certain administrative agencies in Wales. This is further discussed in Chapter 4.

Present Structure of Counties and Districts

Local Government in Wales: A Charter for the Future

21 UNITARY AUTHORITIES	ADULT POPULATION	TOTAL POPULATION	AREA (ha)
1. Anglesey	55,400	69,800	72,000
2. Caernarfonshire and Merionethshire	94,900	117,500	264,000
3. Aberconwy and Colwyn	89,100	108,600	110,000
4. Denbighshire	89,200	110,900	96,000
5. Flintshire	96,900	122,000	25,000
6. Wrexham	97,700	123,600	46,000
7. Cardiganshire	54,600	66,700	179,000
8. Powys	88,300	109,800	507,000
9. Carmarthenshire	135,000	170,400	239,000
10. Pembrokeshire	90,200	113,700	159,000
11. Swansea	183,900	230,100	38,000
12. West Glamorgan	119,100	148,900	49,000
13. Bridgend	101,200	127,600	26,000
14. Vale of Glamorgan	96,000	121,800	33,000
15. Glamorgan Valleys	188,000	238,200	43,000
16. Heads of the Valleys	120,900	155,100	30,000
17. Caerphilly	120,300	153,100	22,000
18. Torfaen	71,700	91,200	13,000
19. Monmouthshire	61,400	76,600	83,000
20. Newport	106,000	135,400	19,000
21. Cardiff	233,400	295,400	14,000

Names and Titles

3.6 The Government proposes that the new areas should be named in the Bill. They will be named in both English and Welsh, except in those cases where the name is the same in both languages. The new authorities will be either Counties (in the more rural areas) or, subject to Royal approval, County Boroughs (in the more urban areas). Cardiff and Swansea will retain their status as cities, and will be known as “the City and County of”. All these titles will be specified in both English and Welsh; the name and title of any authority will have equal status in both languages.

Lord Lieutenants

3.7 Lord Lieutenants are the Queen’s representatives in the counties and have responsibilities for the reserve forces of the Crown and for the administration of justice in their areas. The Government is not proposing to increase the number of Lord Lieutenants immediately, and those currently holding the office will continue to perform their duties for the existing eight counties.

Referenda on Licensing Matters

3.8 The proposals in this White Paper will have no immediate effect on the operation of the licensing law in Wales in respect of Sunday opening of public houses. “Wet” and “dry” areas of Wales will retain their existing status until referenda are next held; thus, in the case of the proposed Caernarfonshire and Merionethshire authority which is to be created from three areas, two of which are “wet” and one “dry”, public houses will be permitted to open on Sundays only in those parts of the authority which are already “wet”. Where referenda are held after 1995, they will be organised for the whole of each new local authority area.

Civic Dignities

3.9 Some local authorities have particular rights and privileges conferred upon them by virtue of their having been granted borough status before 1974. It is the Government’s intention that the new authorities should be able to apply for those already-existing rights and privileges to be extended to them. The existing rights and privileges of freemen and honorary aldermen will be protected.

Internal Management

3.10 The consultation process revealed the diverse nature of the internal management arrangements of Welsh local authorities. The Government believes that this is a strength permitting individual authorities to reflect their own particular management style and the culture of their areas. In order to encourage continued flexibility the Government plans to take a power to permit individual authorities, if they so wish, to experiment with different forms of organisation. If such an experiment were sanctioned the authority would be allowed to operate the new organisational structure, with appropriate safeguards, for a limited period (perhaps five years). At the end of this period the arrangement would be reviewed and could be either continued or abandoned.

Introduction

4.1 Local government will continue to be judged primarily by the quality and efficiency of the services it provides. No structure of local government, no matter how closely it is identified with communities, will be regarded by local people as satisfactory if it does not give value for money. The Government believes that the establishment of the new unitary authority structure will provide opportunities for improvements. The proposals outlined in this chapter will create the flexible framework which is essential if the new authorities are to be able successfully to address the challenges of the 21st century. In cases where it would be inefficient for every authority to plan, manage, secure and deliver the service on its own, the Government will encourage the development of joint working arrangements. The Government will not allow reorganisation to lead to reductions in standards of service; such an outcome would be unacceptable to local people and would damage local government as an institution.

Local Government Functions

4.2 The many services provided by local authorities have an immediate impact upon the lives of local residents and have a vital role in shaping society. Some of these services, for instance education, are visible and form part of the fabric of our day-to-day lives. Others are less visible but no less important, like public health and waste disposal.

4.3 Local government performs these functions in accordance with a range of statutory provisions, which either confer powers on local authorities, or lay duties upon them. The Government's proposals proceed on the basis that this framework of powers and duties, and the present balance between them, should be retained.

Enabling Authorities

4.4 The White Paper "Competing for Quality – Buying Better Public Services" makes clear the Government's commitment to the further development of the enabling authority concept. The task of local authorities lies in identifying requirements, setting priorities, determining standards of service and finding the best way of ensuring that these standards are met. This implies a move away from a model under which local authorities provide virtually all services directly, and assumes a clearer separation of service delivery activities from those of planning and strategic oversight.

4.5 Direct delivery of services will therefore be only one option among the range of mechanisms open to the new authorities for securing services and obtaining value for money. Increasingly, the emphasis will move towards a mixture of direct and indirect provision, requiring a clear distinction to be

drawn between the functions of purchasing and providing. This distinction requires purchasers (those with responsibility for securing services) to be able to specify the services which they wish to buy; and for providers, and potential providers, to be able to respond with offers which demonstrate how the specifications are to be met. The relationships between purchasers and providers will in general be such that they could be governed by contracts.

Working with Others

4.6 Authorities must be directly accountable to local people for the services which they secure (by purchase or otherwise). The new unitary authorities will therefore normally be responsible in law for securing the provision of services. But statutory responsibility does not mean that each authority should itself seek to provide every aspect of service, so authorities will need to have a flexible legal framework allowing them both to work much more closely with one another and to purchase services and expertise from each other and from outside agencies – including the private and voluntary sectors. The Government will therefore make provision for a framework within which unitary authorities will be able to develop innovative service delivery arrangements and cooperate with each other across the range of local government services. This framework will allow local authorities access to a wide range of service providers but, as now, councils would not be permitted to sell services to the private sector.

4.7 The Local Government Act 1972 already allows an authority to arrange for another authority to discharge its functions, subject to certain restrictions. It is the Government's intention that the 1972 Act be amended by the Education Bill to lift the restriction which applies to the discharge of the education function: this amendment will be consequential on the Clause which, if approved by Parliament, would abolish the requirement for education committees. The Government proposes to lift for unitary authorities the restriction which applies to social services. This is a further important means by which the new authorities will be able to provide services to each other.

4.8 The Government believes that there is considerable scope for further development of cooperation between local authorities, and that the benefits will be greater where such joint action is on a voluntary basis. There may be occasions, however, when authorities will not be able to work together on terms which are mutually satisfactory. This must not be allowed to affect the delivery of services; the Secretary of State therefore proposes to have available to him reserve powers, for use as necessary to ensure that proper service delivery arrangements are in place.

Compulsory Competitive Tendering

4.9 The Government is firmly committed to compulsory competitive tendering (CCT) as a means of ensuring that services are efficient and give good value for money. The private sector is winning an increasing number of contracts with local government in Wales. The Government welcomes this and has announced its intention to extend CCT to a number of other services as proposed in "Competing for Quality – Competition in the Provision of Local Services". Local authorities in Wales will be encouraged, as a matter of good practice, to introduce an internal accounting framework for corporate and other services and to expose them to competition as soon as possible. Detailed discussions about the extension of CCT are now taking place with local authority and other interests, but Welsh authorities will not be formally required to expose services to competition until reorganisation has taken place. The Government's timetable for implementing CCT of housing management has already been announced: the shadow authorities will be required to plan for exposing this service to competition with the first contracts being awarded from April 1997.

4.10 The transition from the current structure to the new will require careful management, because agreements with in-house staff and contracts with the private sector may run out at or near the time of reorganisation and because many new authorities will inherit a variety of different agreements from existing authorities which may cover only part of their area. Local authorities already have powers to extend contracts with the private sector to overcome such difficulties. Existing private sector contracts which expire after 31 March 1995 will run for their full term and will need to be assigned to the appropriate unitary authorities. Similar arrangements will be established for agreements with direct service organisations (DSOs). Where these are set to run out just before or just after reorganisation individual authorities will be allowed to extend them for a short period beyond April 1995, if they so wish. The Government also proposes to include a transitional power which will allow an existing DSO which covers the areas of more than one unitary authority to continue to operate over the whole of that area for a period of up to two years following reorganisation. These arrangements will assist existing and new authorities to cope with the complex period of transition.

Working with Other Public Bodies

4.11 Welsh local government will continue to have important working relationships with other agencies such as health authorities, the Development Board for Rural Wales, and the Training and Enterprise Councils. These relationships will be enhanced if common administrative boundaries can be maintained. The Government therefore proposes, in consultation with the appropriate agencies, to review their boundaries, so that (as far as possible) they do not cross those of the new unitary authorities.

Working with the Voluntary Sector

4.12 The voluntary sector plays an increasingly important role in Wales, working in partnership with central and local government and others. Much time, effort and resources have been invested in developing this relationship. The reform of local government, and in particular the further development of the enabling role of local authorities, will create new opportunities and challenges for voluntary organisations. The Government will encourage local authorities to cooperate closely with the voluntary sector and generally make good use of its vital contribution to local communities. Arrangements will be made to ensure that existing funding agreements which extend beyond March 1995 are honoured by the new unitary authorities. In drawing up the service plans which are further referred to in Chapter 8, the shadow authorities will be asked to set out their proposals for working with voluntary organisations and will be urged to build upon existing arrangements.

Arrangements for Particular Services

4.13 The new authorities will be able to act on their own to arrange the delivery of many of their services. This will particularly apply to all those matters for which district councils are at present responsible – including such vital services as housing; waste collection; environmental health; the administration of local, national and European elections; the collection of the council tax and non-domestic rates; and development control. It is the present county services that offer the greatest scope for the development of imaginative and innovative approaches to service delivery. The following paragraphs provide a commentary on the kind of opportunities that will exist for creating such new arrangements.

EDUCATION, CULTURAL AND LEISURE SERVICES

Education

4.14 Individual schools are increasingly responsible for their own affairs. This is true whether they are grant maintained by the Government or have a delegated budget from their local authority. As the number of grant maintained schools increases the Government intends, subject to the passage of the Education Bill currently before Parliament, to establish a Schools Funding Council for Wales. This will administer the funding of grant maintained schools and, where a significant proportion (at least 10 per cent) of either primary or secondary school pupils in a local education authority's (LEA's) area are attending grant maintained schools, will share with LEAs the responsibility for securing the provision of sufficient school places.

4.15 Within this new framework, the new authorities will assume the statutory duties and powers of the current education authorities. Working with and on behalf of schools, they will be able to secure a wide range of services.

They will operate in a similar way in securing the further education for adults which remains the responsibility of LEAs under the Further and Higher Education Act 1992. They will work with voluntary organisations in the development of the youth service.

4.16 In many parts of Wales, cooperation between the new authorities will be an important feature of strategic planning; the development of new schools; the provision of Welsh medium and special needs education; and staff development and training to implement the National Curriculum. Authorities are also likely to find it helpful to work together to secure a range of other services, such as specialist residential centres, education/business partnerships and artistic opportunities such as youth orchestras and theatre in schools, although individual schools will play a major role in securing these services through the use of their delegated budgets. The LEAs will also need to work with the proposed Schools Funding Council for Wales where appropriate. The Secretary of State will continue to have reserve powers which he will be able to use if he considers responsibilities are not being exercised satisfactorily.

Public Libraries

4.17 The new authorities will be responsible for the provision of public library services. In many cases authorities will need to work together to secure comprehensive, efficient and effective services. The Secretary of State will continue to have reserve powers to use if he considers these responsibilities are not being discharged satisfactorily.

Sport and Leisure

4.18 The new authorities will have the power to secure sports facilities, leisure centres, playing fields, and public and open spaces. They will be able to act independently to provide these services, as well as to cooperate with each other where that would be more efficient and effective.

Museums and Galleries

4.19 Local authorities will continue to have the power to provide museums and galleries. In some parts of Wales it may well be sensible for the new authorities to cooperate to maintain and develop these services. Authorities will be required to produce plans for the provision of these and other services and the Secretary of State proposes that he should, for the first year of the new authorities, have reserve powers which he would use if the local authorities' proposals would not safeguard these important services.

Arts Venues and Support for the Arts

4.20 The local authorities will continue to have powers to support the arts and provide theatres. New authorities will be able to act independently or to cooperate with other authorities as they see fit. The new authorities' plans, setting out how they propose to secure services, will include details of how they will ensure the continuance of major arts centres currently supported by county councils. The Secretary of State expects that in this way it will be possible to avoid the need for special arrangements to provide transitional funding.

Archives

4.21 The new authorities will need to establish arrangements for the safekeeping of archives. They will continue to need the approval of the Lord Chancellor's Department for arrangements for the safekeeping of officially-designated public records. It is likely to be necessary for at least some of the new authorities to establish cooperative arrangements to secure these services efficiently and effectively. The Government proposes transitional arrangements to safeguard provision similar to those described above for museums and galleries.

LAND USE PLANNING AND ECONOMIC DEVELOPMENT

4.22 Responsibility for each of these services is at present divided between county and district tiers. The creation of unitary authorities will thus eliminate the existing administrative duplication and confusion for the public.

Planning

4.23 For land use planning, it is proposed that each new authority should be responsible for the preparation of a development plan for its area, excluding any part of its area that is within a National Park. The plan will comprise both strategic land use policies and detailed land use policies and proposals. The new authorities will also prepare minerals policies, for inclusion in their development plans. There will be a provision requiring consultation with adjacent authorities during the preparation of a development plan. Certain strategic issues such as minerals planning and the inter-relationship between land use and transport will require cooperation between groups of authorities to ensure that the needs of the wider area are taken into account. The Secretary of State will exercise his powers to intervene if he considers that strategic issues have not been adequately covered, or the plans do not take sufficient account of national and strategic planning guidance.

4.24 It is proposed that each National Park authority will, taking into account the development plans for the relevant new unitary authorities, prepare a development plan for its area and prepare minerals policies for inclusion in that plan. The Government proposes to introduce separate legislation to

establish independent National Park authorities in both Wales and England. A decision on the timing of this legislation has not yet been taken but appropriate arrangements will be required to ensure the smooth transfer of National Park responsibilities to the new unitary authorities, should the latter be created in advance of legislation on National Parks.

Economic Development

4.25 A cornerstone of the policies adopted for the economic regeneration of Wales has been the creation of close, successful partnerships between the various organisations involved including central and local government, the statutory agencies and the private sector. At local level, economic development has become an important discretionary activity for both counties and districts and a similarly valuable role is envisaged for the new unitary authorities. Among their objectives will be to ensure that suitable infrastructure is in place to support industrial and commercial development. They will work with Training and Enterprise Councils to foster local enterprise and the provision of a full range of services to business and, in the fields of education and training, to provide opportunities for young people and adults to achieve their full potential and develop the skills required by the Welsh economy. Unitary authorities will also be concerned to maximise the benefits to their communities from participation in European programmes, from tourism and from inward investment; and to work with central government and the relevant agencies in the development of strategies for the renewal of urban and rural areas of Wales. The Government believes this work will be managed effectively by the new authorities acting independently though, as now, there will be scope for mutually beneficial cooperation between groups of authorities and between individual authorities and agencies.

SOCIAL SERVICES AND HOUSING

4.26 Social services (at present a county function) is an example of a service which is already developing innovative methods of service delivery. Partnership is a key theme of both the community care arrangements and the Children Act 1989. Social services departments work closely with housing authorities (district councils) and the health service in providing a network of care, and with these and other agencies such as local education authorities, the police and the probation service in providing children's services. The voluntary sector is closely involved in all these areas, and Wales has been in the forefront of developing new approaches to service delivery with the Mental Handicap and Mental Illness Strategies. There is a willingness to adopt new solutions and a foundation of experience on which to build.

4.27 Housing is one of the largest services provided by the present district councils. Service arrangements vary, but management is usually at local or neighbourhood level. The strategic and enabling role of districts – in assessing housing need and condition, in regulating the private rented sector and in securing the provision of appropriate new housing – is still evolving.

4.28 A key advantage of the new arrangements is that responsibility for closely-related functions will be brought together. The close proximity of social service and housing functions will allow both a sharper focus at the strategic level and fully-integrated action in the provision of services to individuals. Relationships with, and targeting of resources to, voluntary sector agencies should also be improved.

4.29 Under the new arrangements the new unitary authorities will have the key strategic responsibility for setting objectives and securing services effectively and economically. By building on the foundations of cooperation and partnership that already exist, they will be able further to develop their enabling role. They will be able to make arrangements with others, where they wish, to provide services for their areas. The Government expects that some authorities, and especially the smaller ones, will decide to handle many aspects of service provision in this way.

4.30 Social services must be managed with particular sensitivity and care. No matter how far service delivery is delegated to other providers, accountability must remain clear and, at the strategic management, planning and purchasing level, each new unitary authority is expected to be directly accountable to local people.

TRANSPORT AND HIGHWAYS

4.31 County councils are the highway authorities for local roads in their area, and are responsible for transport planning. Routine maintenance and structural renewal of the motorway and trunk roads is delegated to them by the Welsh Office under agency arrangements, thus making use of each county's local knowledge and highways expertise gained from its responsibility for local roads in its area.

4.32 Under the new arrangements the Secretary of State will retain his responsibility for the motorway and trunk road network. He will appoint, in each region of Wales, one of the new authorities to act as his agent for trunk road work. Such agent authorities' highways departments will provide centres of excellence which will be available for use by other unitary authorities under agency or other cooperative arrangements.

4.33 Each unitary authority will become the local highway authority for its area, responsible for securing the delivery of highway services and socially-essential public transport services, and for local transport planning. The preparation of local transport plans will require cooperation between highway authorities to identify the wider strategic needs and considerations relevant to them and their neighbours.

4.34 Each new local highway authority is likely to secure the provision of services through a mix of in-house and external sources, with the balance of that mix depending on a number of factors including the number of miles of road for which it is responsible, the extent of public transport services, its role (if any) as a trunk road agent of the Welsh Office, and its ability to recruit and retain professional staff. While all authorities will be able to purchase transport and highway services, some may not find it effective or economic directly to provide more than the basic operational services. External sources of service provision will include the private sector and, where appropriate, other authorities under contract or agency agreements.

LAW AND ORDER AND PROTECTIVE SERVICES

4.35 Local government has involvement with a number of law and order and protective services. In some instances individual authorities have statutory responsibility for a particular service, whereas in other cases responsibility lies with another body and local authorities provide funding in support.

Police Service

4.36 There are at present four police authorities in Wales. Three of these are combined authorities, their forces serving Gwynedd and Clwyd, Dyfed and Powys, and the three Glamorgans, respectively. In Gwent the police committee of Gwent County Council is the police authority, and its force serves the county area only.

4.37 The Government intends to publish proposals for the future of the police service in Wales and England later this year. These proposals will take account of the new structure of local government in Wales.

Fire Service

4.38 There are at present eight fire brigades serving Wales based on the existing county council structure. The fire authority for each brigade is the county council. The Home Secretary has received advice from the Central Fire Brigades Advisory Council on the implications for the delivery of fire services of the Welsh local government review. Having taken account of that advice, he has decided that from the date on which the new unitary authorities are established, there should be three fire brigades in Wales. These will be provided by three

combined fire authorities which will each consist of representatives of its constituent unitary authorities. The combined authorities will be established by means of existing powers under the Fire Services Act 1947.

4.39 The boundaries of the combined authorities will be consistent with the boundaries of the unitary authorities. The Home Secretary's proposal is that the three brigades should cover broadly North Wales, Mid and West Wales and South Wales respectively. The combined Mid and West Wales Fire Authority would comprise the proposed unitary authorities of Cardiganshire, Powys, Carmarthenshire, Pembrokeshire and possibly Swansea. The proposed North Wales Fire Authority would comprise those authorities to the north of that group; the proposed South Wales Fire Authority would comprise those unitary authorities to the south. Whether Swansea should form part of the Mid and West Wales grouping or be combined with the South Wales authority is something which the Government will consider in response to any comments on these proposals.

Emergency Planning

4.40 The Government believes that responsibility for planning the delivery of services in an emergency must rest with the authority which has day-to-day responsibility for delivering those services. However, disasters do not respect administrative boundaries and the Government also believes that there will be a need for local authority emergency planning to be coordinated at a strategic level, both as between authorities and with other services.

4.41 Emergency planning will become the responsibility of each new unitary authority but strategic coordination will need to be carried out over larger areas. The need for close cooperation with the police and fire services points to the advantages of focusing strategic coordination on the areas to be established for those services. Once these have been determined there will be discussions with those concerned on how best this coordination can be achieved.

Magistrates' Courts

4.42 The magistrates' courts service in Wales is at present organised in eight magistrates' courts committee areas, each separately managed by a committee consisting almost entirely of local magistrates. It is financed by county councils, which reclaim 80 per cent of their expenditure from central government in the form of specific grant.

4.43 In February 1992, the Government published a White Paper on the future structure and organisation of the magistrates' courts service in England and Wales. This set out plans to reduce the number of magistrates' courts committee areas by combining the smallest areas. The resulting areas will better meet the operational needs of the service. The Government will publish its decisions on the new magistrates' courts committee areas during the summer of 1993. The new structure of local authorities will be a factor in the future organisation of the magistrates' courts service in Wales.

Probation Service

4.44 There are at present seven probation areas in Wales, six of whose boundaries are coterminous with those of county councils. The seventh – the North Wales area – covers Clwyd and Gwynedd. The proposed changes to local government structure will have implications for the administration of probation funding and will require the realignment of some probation area boundaries. There will be discussions on these matters with those concerned. The Government would not wish there to be an increase in the overall number of probation areas in Wales.

Coroners' Service

4.45 There are 16 coroners' jurisdictions in Wales. Responsibility for appointing coroners and financing the service currently lies with the county councils. These responsibilities will be discharged by the new authorities. However, the Government does not wish to see an increase in the present number of coroners' jurisdictions and favours amalgamating some of the smaller ones. Some of the new authorities will be encouraged to enter into voluntary arrangements to share the coroners' service in particular areas in order to provide a cohesive and cost-effective service. Where joint arrangements are made, the Government proposes to take powers to determine, after consultation, which authority has responsibility for appointing the coroner and what the appropriate financial arrangements should be. The Government will be consulting interested parties about future coroners' jurisdictions in Wales.

Registration of Births, Deaths and Marriages

4.46 Responsibility for the local organisation of the registration service, including the appointment of registration officers and the provision of registration accommodation, currently lies with the county councils. These responsibilities will pass to the new authorities. There are 38 registration districts in Wales, the boundaries of which will need to be reviewed in the light of the proposals for local government reorganisation; new registration schemes, approved by the Secretary of State, will also need to be drawn up. The

Registrar General for England and Wales, who is responsible for administering the service centrally, will consult existing councils and shadow authorities (once elected) on these matters.

TRADING STANDARDS

4.47 The trading standards service performs important functions on behalf of consumers. The increasing demands of domestic and European Community legislation, the increasing sophistication of manufacturing and service industries, and the rising expectations of consumers all continue to make trading standards activities more complex and the work of the comparatively small number of staff ever more demanding. It is important that the professional competence and specialist expertise of trading standards departments be safeguarded.

4.48 Within a framework where there are authorities of varying sizes, each of which will be responsible and accountable for the trading standards service in its area, arrangements will need to be put in place to ensure continued effectiveness and uniformity in the enforcement of the law and in advice to consumers and business. Local authorities already cooperate extensively on trading standards matters; the Government will supplement this by technical advice and guidance as necessary to trading standards departments in Wales to ensure the continued effective operation of the service.

5.1 Local government has traditionally been a significant employer in most parts of Wales, particularly in rural areas, and currently Welsh county and district councils together employ about 150,000 people. A further 10,000 people, including police officers, work in services for which local government is wholly or partly responsible.

5.2 The reorganisation will involve significant personnel issues. From 1 April 1995 no member of staff will be working for the same authority as on 31 March 1995. But while the majority of staff will experience only a change of employer, others, particularly those working in central administration and in senior management positions, are likely to be more directly affected by the reorganisation. The Government recognises the concerns staff will have.

Transfer of Staff

5.3 The vast majority of staff will be automatically transferred, by Order, to one of the new authorities on 1 April 1995. They will retain their existing terms and conditions. Staff who are not transferred by Order and who have not secured a new post in local government will usually be entitled to compensation.

5.4 It will be for the new authorities to determine their organisation, management and staffing requirements, taking account of the skills and experience of the staff who have been transferred to them. The majority of local government employees, such as teachers, staff employed at fire stations and staff working in residential care homes or area housing offices, are unlikely to experience any change. Some staff who work in town halls and in senior management positions may find that their duties and/or place of work will alter.

5.5 The new authorities will be encouraged to take every possible step to redeploy or retrain staff for whom there are no posts similar to those which they currently fill. Where this is not possible, it may be necessary to declare redundancies.

Compensation

5.6 Where staff are declared redundant, compensation will be paid. The existing compensation arrangements for local authority employees are summarised in Appendix 2. The Government has not taken a final decision on whether or not any changes should be made to these arrangements for the period of the reorganisation. Such changes would not adversely affect years of service which count towards pension or compensation payments. The cost implications of any changes will be weighed carefully by the Government before it announces its decision.

5.7 The new authorities will also be able to pay allowances to staff who, because of the reorganisation, have to travel further to work or have to move home in order to be nearer to their new place of work. The exact level of such payments will be decided by each authority after consultation with staff and their representatives and having regard to existing agreements.

A Staff Commission

5.8 The Secretary of State intends to take powers in the Bill to establish an independent Staff Commission. The work of the Commission will need to begin as soon as possible, and a shadow Staff Commission will accordingly be set up after Second Reading of the Bill. The Commission will be formally established as soon as the Bill receives Royal Assent, and will be required to complete its work by 1 April 1996.

5.9 The Commission's main task will be to advise on the transfer of staff from existing authorities to the new councils. In the majority of cases it will be clear to which authority an individual should be transferred. But the Commission will need to consult about transfers involving staff who serve an area which is being split between two or more unitary authorities. In producing advice on transfers, the Commission will be expected to take account as far as possible of the wishes of staff, the requirements of the new authorities and other factors such as where staff currently live and work.

5.10 It is proposed that the Commission should be an advisory body, and not have the power to direct authorities to comply with its advice. It will, however, have a vital role to play, and the Secretary of State will have a power of direction, exercisable on application by the Commission, to ensure compliance with any advice given by it.

Appeals

5.11 The Government recognises the importance of establishing an effective mechanism for handling appeals arising from the arrangements for the reorganisation. It proposes that the Staff Commission adopts, with any appropriate amendments, the existing Provincial Councils' machinery to handle such appeals.

6.1 One of the main objectives of reorganising local government is to create a structure which removes unnecessary duplication and gives the taxpayer better value for money. It is essential that the new structure should be capable of delivering services cost-effectively and of offering the potential for efficiency gains. The Government is conscious that changes in structure and financing arrangements have, in the past, coincided with a surge in spending by local government. The Government is determined that this should not happen again. While the creation of unitary authorities and the winding-up of existing councils will involve expense, the Government will take all steps necessary to minimise these costs and to ensure that they are outweighed by benefits to the customers of local authority services in the longer term.

Local Government Finance System

6.2 Reorganisation will not necessitate any major changes to the local government finance system in Wales. The unitary authorities will be responsible for setting and collecting the council tax for their areas and for collecting non-domestic rates. The introduction of unitary authorities means that, for the first time in Wales, the council which issues the local tax bill will be using most of the revenue it raises for its own purposes. Special arrangements will be necessary to ensure that recovery of any arrears of council tax, community charges or non-domestic rates at 31 March 1995 becomes the responsibility of the unitary authority to whose area they relate. Because of the abolition of the second tier, the Government believes that it will no longer be necessary to retain in Wales the distinction between general and collection funds. Each unitary authority will instead be required to maintain a "council fund", to receive council tax monies, grant from central government, and other income.

6.3 The Valuation Office Agency (VOA) will have to prepare new council tax valuation lists and non-domestic rating lists to take effect from 1 April 1995. The Government has no plans to delay the revaluation of non-domestic property, which will be reflected in a new list on 1 April 1995. The draft lists which the VOA has to prepare in December 1994 will be drawn up on the basis of the unitary authorities' boundaries.

6.4 Provision will be made to enable the shadow authorities to carry out certain functions before 1 April 1995, including calculation of their tax base and setting the council tax. If the unitary authorities wish to send out their first council tax bills before the start of the 1995-96 financial year, they will need to make the appropriate arrangements for billing to be undertaken by existing councils.

6.5 Lead authorities will need to be identified for superannuation funds (currently administered by the eight counties), insurance funds and some loan debts, where apportionment between the unitary authorities would not be sensible or practicable, at least in the short term. The Government attaches particular importance to avoiding any disruption to payments of pensions to former local government staff.

6.6 The Government does not propose to set separate Standard Spending Assessments (SSAs) for combined fire authorities. Such authorities will obtain their funding from their constituent councils in much the same way as combined police authorities do at present.

Costs of Reorganisation

6.7 The Secretary of State has commissioned advice from independent management consultants on the transitional costs which might arise in moving to a new structure of local government in Wales; and on the operating costs of the unitary authorities.

i. Operating Costs

6.8 There will be significant savings in the operating costs of some local government services as a result of the introduction of unitary authorities, although in others there will be increased costs. The Government's consultants have advised that under a 23-authority structure services could be delivered at broadly no extra cost to the current system, and that savings are possible. (The Government is proposing 21 authorities.) The exact level of savings will depend upon the management and service delivery arrangements adopted by the new authorities. The Government is determined that the new authorities should not be able to use reorganisation as a screen for excessive increases in spending and in the levels of council tax bills. It will use the local government finance system to ensure that the potential for savings is realised and that council spending generally is kept under control.

ii. Transitional Costs

6.9 The consultants estimate that transitional costs of between £66 million and £153 million might have arisen under a structure of 23 unitary authorities. The most significant element is the cost of compensating those staff who lose their jobs as a result of reorganisation. The Government has made no estimate of the likely level of redundancies. The actual cost will depend on the Government's decision on compensation arrangements (see paragraph 5.6 above); on decisions by the shadow authorities about their management and staffing structures; and on service delivery arrangements. There can therefore be no certainty at this stage about the cost of compensation to staff.

6.10 Other significant costs will arise in setting up and running the shadow authorities; winding up the affairs of existing authorities; rationalising information technology systems; and, in some areas, building or acquiring accommodation for the new councils. Most of these costs would have arisen whatever number of unitary authorities were to be established.

6.11 The Government will be taking steps to ensure that transitional costs are kept as low as possible. There will be receipts from disposal of surplus land and property, particularly in those areas where both county and district headquarters are based. In many areas there are already more than enough offices run by existing councils to accommodate the staff of the unitary authorities. The Residuary Body whose functions are further described in Chapter 8 will play a key role in identifying surplus assets and securing the best price for them. The establishment of such a body as a single centre of expertise on allocating assets and dealing with other transitional issues will be a more cost-effective solution than requiring existing authorities to undertake this work. In some areas, the pattern of existing accommodation may not match the needs of the new authorities. The Government will give careful consideration to applications for credit approvals to build or acquire new offices in these cases, but will expect existing accommodation to be used in the meantime, even if that involves some staff being based outside a unitary authority's area.

6.12 The Government proposes to take powers to control the letting of contracts and disposal or acquisition of land or buildings. The controls will apply from the date of the election of the shadow authorities and will ensure that existing councils do not take inappropriate action before they are abolished or create unnecessary or excessive commitments for the new authorities. The Government proposes that during the transitional period the agreement of the shadow authority (or authorities) concerned will be required before existing councils can:

- let a revenue contract worth over £100,000 which extends beyond 31 March 1995;
- let contracts of a capital nature (including purchases of land, buildings or other capital assets) with a value in excess of £1 million;
- dispose of land or buildings with a value in excess of £100,000.

7.1 In July 1992 the Secretary of State for Wales published a consultation paper on the role of community and town councils in Wales under a structure of unitary authorities. In their responses community councils emphasised the value of their existing role and many of them – especially the larger ones – sought an increase in their present powers and resources so as to enable them to deliver more services locally.

7.2 The Government recognises the importance of community councils and does not propose to diminish their existing powers and responsibilities in any way. Equally, however, it has no wish to re-introduce a two-tier system of local government by adding to their existing powers of service delivery.

7.3 Instead it sees community councils in future increasingly acting in partnership with unitary authorities both through an enhanced representational role and, in keeping with the enabling concept, by contributing, where practicable, to service delivery. The Government's proposals for achieving this are set out below.

The Representational Role

7.4 Community councils have an important role as the basic unit of local democracy. They act as the representative voice of their communities, making their views known to the upper tiers of government and other bodies whose actions might affect their areas. Many play an important part in the planning process and, at their request, are notified of all planning applications relating to their area.

7.5 The Secretary of State proposes to enhance this representational role under the new system of unitary authorities. In particular he will:

- require shadow authorities in their service delivery plans to specify their proposed arrangements for working with the community councils in their areas. These plans will have to be prepared in consultation with community councils;
- issue guidance to unitary authorities on the arrangements for consulting community councils and the matters which he considers such consultation should cover;
- take a reserve power to enable him – should he be dissatisfied with the way authorities are responding to his guidance – to designate by Statutory Instrument the matters on which unitary authorities must consult community councils.

7.6 In addition it will remain open to any community council at any time to make representations to its unitary authority on any issue affecting its area. And unitary authorities will be expected, as a matter of good practice, to notify community councils of any decisions they have taken on matters about which representations have been received.

Service Delivery and Financial Arrangements

7.7 Community councils will not be given additional statutory responsibilities for the delivery of services. Unitary authorities will, however, be expected to explore with those community councils which express an interest the possibility of such councils providing certain services locally on an agency basis. Where this occurs it would be open to the community council, if it so wished, to enhance the level of service at its own expense.

7.8 The Government believes that community councils should continue to be funded on the basis of local precepts rather than from direct government grants since it is important that local people should be aware of what their community council is costing them.

7.9 There are, however, two ways in which the costs falling to community councils can be reduced without undermining the services they provide. District councils already have a discretionary power to meet the costs incurred by returning officers in administering community council elections. And where a community council contracts with an authority to provide a local service for a full-cost fee, the amount of the precept will be unaffected. The Secretary of State proposes to encourage the new unitary authorities to make greater use of both of these arrangements.

Elections to Community Councils

7.10 Community councillors are elected to serve for four years; the last round of elections took place in 1991, and so the next is due in 1995. The Government's intention is that elections to the new unitary authorities should take place every four years, starting in 1994, and that community council elections should occur halfway through the life of the new unitary authorities. To achieve this, it will therefore be necessary for the community council elections due in 1995 to be deferred for one year, and councillors in office in 1995 to continue to serve until 1996. The Government will consult the associations representing local councils on the best arrangements for this.

Dissolution of Community Councils

7.11 The Government believes that the current provisions governing the dissolution of community councils can work against the spirit of local democracy by allowing the dissolution of councils in undue haste. To ensure that any future decision to dissolve a community council is well-informed and properly considered the Government proposes to:

- increase the period of notice which is required of meetings to discuss dissolution from 14 to 30 days;
- require that a meeting which is held to discuss the dissolution of a community council must be attended by at least 300 local electors or 30 per cent of the local electorate (whichever is the smaller) for a majority vote requiring a poll of all local electors to be valid;
- specify that any decision to hold a poll of local electors on the dissolution of a community council can be taken only on the basis of a majority vote at that community meeting;
- require that there should be a minimum period of 42 days between the community meeting and the poll;
- provide that there should be no further poll for at least two years if a proposal to abolish is defeated.

7.12 These proposals will permit local communities to continue to exercise the choice whether or not to have community councils to represent them. But the Government believes they will establish a better balance than exists at present between the rights of local people to determine how (if at all) they wish to be represented at the most local level, and the rights of community councils, once established, to be protected from abolition on the basis of hastily conducted procedures.

7.13 The Government believes that there is also a good case for amending the procedures whereby community councils can be established. Proposals will be brought forward requiring that, after 1 April 1995, new community councils should be established only following a poll of local electors.

8.1 Reorganisation will be a major change, requiring careful and detailed preparatory work at every stage of the process. Effective and appropriate arrangements will be crucial if the transition from the old to the new is to be smooth and successful.

Electoral Arrangements

8.2 The Government proposes that elections to shadow authorities be held on a convenient day in 1994, with the new authorities assuming full responsibility for their functions on 1 April 1995. The work of the shadow authorities is explained below. Further consultations will take place with the Welsh local authority associations about the number of elected members for each new authority.

8.3 The Government proposes that the procedure followed for the 1974 reorganisation should again be used: the Home Secretary (who is responsible for electoral matters in Wales) should take powers to divide up by Statutory Instrument the territories of each authority into electoral areas and prescribe the numbers of members to be elected from each. The Local Government Boundary Commission for Wales will conduct a review of the electoral arrangements in each authority once the new authorities are in place.

8.4 The Government's plans envisage that elections to the new authorities should take place every four years (so that the next elections will be due in 1998), on a "whole council" basis. It is also proposed that elections to community councils should continue to be held on a four-year basis, these taking place halfway through the life of the unitary authorities (in 1996, 2000 and so on).

8.5 For the elections to shadow authorities in 1994 electoral administration and Returning Officer functions will be the responsibility of officers of existing authorities, determined by the Home Secretary following local consultation.

Shadow Authorities

8.6 Following their election, shadow authorities will have to decide on their management structures and appoint key staff, and will then be responsible for preparing and publishing plans showing how services will be delivered in their areas from 1 April 1995. The Secretary of State intends to require existing councils to contribute specified amounts to the shadow authorities; in addition the shadow authorities will be given limited powers to borrow. They will also need to liaise closely with the Residuary Body (the functions of which are described below) on property transfer issues.

8.7 The Government recognises the importance of making arrangements to ensure that services continue to be delivered without interruption. Shadow authorities will therefore be required to publish plans covering all services, setting out their proposed arrangements for service delivery.

Joint Committees

8.8 Preparatory work on service delivery should start as soon as possible; it cannot all be left to the shadow authorities. In recognition of this, the Secretary of State intends to take powers in the Bill to require the existing authorities in the area of each proposed unitary authority to set up a joint committee to identify and discuss service delivery issues. In advance of such a provision, existing authorities will be encouraged to set up such joint committees voluntarily. The work of the joint committees should cover a broad range of issues and should not be limited to looking at service delivery issues alone. They will need to consider electoral arrangements for the new authorities; draw up a register of assets; identify staff resources; prepare an inventory of IT systems; and identify financial rights and liabilities.

8.9 Joint committees should complete this preparatory work by the time the shadow authorities are elected. The work done by the committees would be in the form of preliminary guidance and advice but would not be binding on the shadow authorities in preparing their service delivery plans.

Residuary Body

8.10 The Bill which the Secretary of State will introduce will create a Residuary Body. This will be formally established after Royal Assent, but if necessary will be set up in shadow form. There will be one Residuary Body for Wales. It will have a finite life and be required to complete its work within five years.

8.11 The Residuary Body will have a central role to play in overseeing the process of transferring land and property rights and liabilities from existing authorities to the new unitary authorities. The Government envisages that the majority of assets will be transferred to the new unitary authorities by statutory transfer orders, which will in general apply to groups of functionally-related assets.

8.12 The Bill will provide for the Residuary Body to inherit and manage assets, rights and liabilities not transferred to unitary authorities on 1 April 1995. The Government also proposes that the Residuary Body should be given the power to transfer or dispose of any residual assets as necessary. The Residuary Body will be responsible for securing the necessary arrangements for closing existing authorities' final accounts.

8.13 The Residuary Body will also be given powers to manage any administrative or specialist functions, for an interim period only, where these functions cannot immediately be undertaken by the new unitary authorities. Such arrangements would usually be set up only following a request from the relevant shadow authorities.

New authority	Area
1. Anglesey	The present district of Ynys Môn – Isle of Anglesey.
2. Caernarfonshire and Merionethshire	The present districts of Arfon, Dwyfor, and Meirionnydd, together with (from the district of Glyndŵr) the community areas of Cynwyd and Llandrillo.
3. Aberconwy and Colwyn	The present districts of Aberconwy and Colwyn, but excluding (from the district of Colwyn) the community areas of Cefnmeiriadog and Trefnant.
4. Denbighshire	The present district of Rhuddlan, together with (from the district of Delyn) the community areas of Llanasa, Trelawnyd and Gwaenysgor, Mostyn, Whitford, Caerwys, Ysceifiog, Brynford, Nannerch, Halkyn, Cilcain, Gwernaffield, Gwernymynydd, and Nercwys; (from the district of Colwyn) the community areas of Cefnmeiriadog and Trefnant; and (from the district of Glyndŵr) the community areas of Aberwheeler, Henllan, Denbigh, Llandyrnog, Llangynhafal, Llanynys, Llanrhaeadr-yng-Nghinmeirch, Nantglyn, Cyffylliog, Ruthin, Llanbedr Dyffryn Clwyd, Llanferres, Clocaenog, Efenechtyd, Llandegla, Llanfair Dyffryn Clwyd, Llanarmon-yn-Ial, Llanelidan, Derwen, Betws Gwerfil Goch, Gwyddelwern, Bryneglwys, Corwen, Llantsyllo, Llangollen, Llangollen Rural.
5. Flintshire	The present districts of Alyn and Deeside and Delyn, but excluding (from the district of Delyn) the community areas of Llanasa, Trelawnyd and Gwaenysgor, Mostyn, Whitford, Caerwys, Ysceifiog, Brynford, Nannerch, Halkyn, Cilcain, Gwernaffield, Gwernymynydd, and Nercwys.
6. Wrexham	The present district of Wrexham Maelor, together with (from the district of Glyndŵr) the community areas of Chirk, Glyntraian, Llansantffraid Glyn Ceiriog, and Ceiriog Ucha.

7. Cardiganshire	The present district of Ceredigion.
8. Powys	The present districts of Montgomeryshire, Radnorshire and Brecknock, together with (from the district of Glyndŵr) the community areas of Llansilin, Llanrhaeadr-ym-Mochnant, and Llangedwyn, but excluding (from the district of Brecknock) the community areas of Ystradgynlais and Tawe-Uchaf.
9. Carmarthenshire	The present districts of Carmarthen, Llanelli and Dinefwr.
10. Pembrokeshire	The present districts of Preseli-Pembrokeshire and South Pembrokeshire, together with Caldey Island and St Margaret's Island.
11. Swansea	The present district of Swansea, together with (from the district of Lliw Valley) the community areas of Gowerton, Lluchwr, Gorseinon, Grovesend, Pontardulais, Mawr, Pont-Lliw, Penllergaer, Llangyfelach, and Clydach.
12. West Glamorgan	The present districts of Neath and Port Talbot, together with (from the district of Lliw Valley) the community areas of Pontardawe, Gwaun-Cae-Gurwen, Cwmllynfell, Ystalyfera, and Cilybebyll; and (from the district of Brecknock) the community areas of Ystradgynlais and Tawe-Uchaf.
13. Bridgend	The present district of Ogwr, but excluding the community areas of Wick, St Bride's Major, Ewenny, and Coychurch Lower.
14. Vale of Glamorgan	The present district of Vale of Glamorgan, together with (from the district of Ogwr) the community areas of Wick, St Bride's Major, Ewenny, and Coychurch Lower.
15. Glamorgan Valleys	The present districts of Rhondda, Cynon Valley, and Taff-Ely, but excluding (from the district of Taff-Ely) the community area of Pentyrch.

16. Heads of the Valleys   The present districts of Blaenau Gwent and Merthyr Tydfil, together with (from the district of Rhymney Valley) the community areas of Rhymney, Darran Valley, and New Tredegar.
17. Caerphilly   The present district of Islwyn, together with (from the district of Rhymney Valley) the community areas of Bargoed, Gelligaer, Nelson, Aber Valley, Llanbradach, Penyrheol, Maescwmmer, Bedwas and Machen, Caerphilly, Van, and Rudry.
18. Torfaen   The present district of Torfaen.
19. Monmouthshire   The present district of Monmouth.
20. Newport   The present district of Newport.
21. Cardiff   The present district of Cardiff, together with (from the district of Taff-Ely) the community area of Pentyrch.

The main provisions of the existing compensation arrangements for local authority employees are as follows:

i. The Minimum Statutory Redundancy Lump Sum Payment

Employees who are made redundant with over two years' continuous service and who are under the age of 65 (for men) and 60 (for women) are entitled to a minimum lump sum payment based on weekly earnings (up to a maximum limit).

Only employees who are made redundant and are not replaced in their post may receive this payment. Employees who are given early retirement in the public interest do not qualify.

The payment is calculated according to age and years of service as follows:

- 1/2 week's pay for each year of service up to age of 21;
- 1 week's pay for each year of service from age 22 to 40;
- 1 1/2 weeks' pay for each year of service from age 41 to retirement age (60 for women, 65 for men).

In addition the local authority employer may waive the weekly earnings limit used in calculating the minimum statutory redundancy lump sum so it is based on actual earnings.

ii. Additional Benefits for Local Government Employees who are made Redundant or Retired Early in the Public Interest

Employees aged 50 or over with two or more years' reckonable service are entitled to:

- immediate payment of a Local Government Superannuation Scheme (LGSS) retirement pension and LGSS retirement lump sum;
- to qualify for the minimum statutory redundancy payment even if they do not have two years' continuous service with the same employer, provided they have two years' continuous service with local government employers.

iii. The Award of Added Years of Reckonable Service

Local government employers may also decide to enhance the LGSS retirement pension and LGSS retirement lump sum for employees aged 50 or over with more than five years' reckonable service by the award of added years of reckonable service. Such awards are at the discretion of the employer and are not an automatic right.

The employing authority may decide to award:

- the maximum permitted number of added years;
- such shorter period as they consider appropriate; or
- no added years' enhancement.

The maximum number of added years of reckonable service which may be awarded at the discretion of the employing authority is the shortest of the following periods:

- the period required to bring reckonable service up to 40 years;
- the period up to the 65th birthday;
- the period equal to the total of reckonable or qualifying service already earned;
- 10 years.

- Gall yr awdurdod benderfynu dyfarnu:
- y nifer uchaf o flynyddoedd ychwanegol a ganiateir;
  - y cyfrifw gyfnod byrrach ag y barnant ei fod yn briodol; neu
  - dim blynyddoedd ychwanegol.
- Y nifer uchaf o flynyddoedd ychwanegol o wasanaeth cyfrifadwy y gellir ei ddyfarnu yn ôl ewylllys yr awdurdod yw'r byrraf o'r cyfnodau a ganlyn:
- y cyfnod y mae ei angen i ddod â'r gwasanaeth cyfrifadwy i 40 mlynedd;
  - y cyfnod hyd at y 65ed pen-blyydd;
  - cyfnod sy'n gyfartal â chyfanswm y gwasanaeth cyfrifadwy neu'r gwasanaeth cymwys a enillwyd eisoes;
  - 10 mlynedd.

CRYNODEB O'R DARPARIAETHAU IAWNDAL

Mae prif ddarpariaethau'r trefniadau iawndal presennol ar gyfer gweithwyr awdurdodau lleol fel a ganlyn:

i. Isafswm Statudol Taliad Un-sw m am Atridedd

Mae gan weithwyr a wneir yn afreidiol gyda thros 2 flynedd o wasanaeth parhaus ac sydd o dan 65 oed (yn achos dynion) a 60 oed (yn achos merched) hawl i gael isafswm taliad un-sw m ar sail eu henillion wythnosol (hyd at uchafswm penodedig).

Dim ond gweithwyr a wneir yn afreidiol heb eu disodli yn eu swydd a all gael y taliad hwn. Nid yw gweithwyr a gaff ymdddeoliad cynnar er lles y cyhoedd yn gymwys.

Cyfrifir y taliad yn ôl oedran a blynyddoedd o wasanaeth fel a ganlyn:

$\frac{1}{2}$ wythnos o gyflog am bob blynyddyn o wasanaeth hyd at 21 oed;
1 wythnos o gyflog am bob blynyddyn o wasanaethau o 22 hyd 40 oed;
 $\frac{1}{2}$ wythnos o gyflog am bob blynyddyn o wasanaeth o 41 oed hyd at oedran ymdddeol (60 yn achos merched, 65 yn achos dynion).

Yn ogystal, caiff yr awdurdod lleol anwybyddu'r trefn ar enillion wythnosol a ddefnyddir i gyfrif isafswm statudol y taliad un-sw m am afreidedd er mwyn ei seilio ar union enillion rhywun.

ii. Budd-daliadau Ychwanegol i Weithwyr Llywodraeth Leol a wneir yn Afreidiol neu sy'n Ymdddeol yn Gymnar er Lles y Cyhoedd

Mae gan weithwyr 50 oed a throsodd gyda 2 flynedd neu ragor o wasanaeth cyfrifadwy hawl:

- i gael penswn ymdddeol Cynllun Blyydd-dal Llywodraeth Leol (LGSS) wedi'i dalu ar unwaith, a thaliad un-sw m ymdddeoliad LGSS; - i fod yn gymwys i gael isafswm statudol y taliad afreidedd hyd yn oed os nad oes ganddyn 2 flynedd o wasanaeth parhaus gyda'r un cyflogwr ar yr amod fod ganddyn 2 flynedd o wasanaeth parhaus yn gweithio i lywodraeth leol.

iii. Dyfarnu Blynyddoedd Ychwanegol o Wasanaeth Cyfrifadwy

Hefyd gall cyflogwyr llywodraeth leol benderfynu wella penswn ymdddeol LGSS a thaliad un-sw m ymdddeoliad LGSS i weithwyr 50 oed a throsodd gyda mwy na 5 flynedd o wasanaeth cyfrifadwy drwy ddylarnu blynyddoedd ychwanegol o wasanaeth cyfrifadwy. Dyfemir yn ôl ewylllys y cyflogwr, ac nid oes hawl awtomatig i gael dyfarniad.

9. Sir Gaerfyrddin
 Dosbarthau presennol Caerfyrddin, Dinefwr a
 Llanelli.
10. Sir Benfro
 Dosbarthau presennol Preseli Sir Benfro a De Sir
 Benfro ynghyd ag Ynys Byr ac Ynys Farged.
11. Abertawe
 Dosbarth presennol Abertawe, ynghyd ag
 ardaloedd cymunedau Tregwyr, Llŵchwyr,
 Gorseinon, Pengelli, Pontarddulais, Mawr, Pont-
 lliw, Penlle'r-gaer, Llangyfelach a Chlydach (o
 ddosbarth Dyffryn Lliw).
12. Gorllewin Morgannwg
 Dosbarthau presennol Castell-nedd a Phort
 Talbot, ynghyd ag ardaloedd cymunedau
 Pontardawe, Gwanucaegurwen, Cwmlllynfell,
 Ystalyfera a Chilybebyll (o ddosbarth Dyffryn
 Lliw); ac ardaloedd cymunedau Ystradgynlais a
 Thawe Uchar (o ddosbarth Brycheiniog).
13. Pen-y-bont ar Ogwr
 Dosbarth presennol Ogwr, heb gynnwys
 ardaloedd cymunedau'r Wig, Saint-y-brid,
 Ewenni a Llangrallio Isaf.
14. Bro Morgannwg
 Dosbarth presennol Bro Morgannwg, ynghyd ag
 ardaloedd cymunedau'r Wig, Saint-y-brid,
 Ewenni a Llangrallio Isaf.
15. Cymoedd Morgannwg
 Dosbarthau presennol Rhondda, Cwm Cynon a
 Thaf-Elái, heb gynnwys ardal cymuned Penyrch
 (o ddosbarth Taf-Elái).
16. Blaenau'r Cymoedd
 Dosbarthau presennol Blaenau Gwent a Merthyr
 Tudful, ynghyd ag ardaloedd cymunedau
 Rhymni, Cwm Darren, a Threddegar Newydd (o
 ddosbarth Cwm Rhymni).
17. Caerffili
 Dosbarth presennol Islwyn, ynghyd ag ardaloedd
 cymunedau Bargod, Gelli-gaer, Nelson, Cwm
 Aber, Llanbradach, Penyrheol, Maesygwmer,
 Bedwas a Machen, Caerffili, Y Fan, a Rhydri
 (o ddosbarth Cwm Rhymni).
18. Tor-faen
 Dosbarth presennol Tor-faen.
19. Sir Fynwy
 Dosbarth presennol Trefynwy.
20. Casnewydd
 Dosbarth presennol Casnewydd.
21. Caerdydd
 Dosbarth presennol Caerdydd, ynghyd ag ardal
 cymuned Penyrch (o ddosbarth Taf-Elái).

1. Sir Fôn	Dosbarthau presennol Arfon, Dwyrfor a Meirionnydd, ynghyd ag ardaloedd cymunedau Cynwyd a Llandrillo (o ddosbarth Glyn-dwr).
2. Sir Gaerffon a Sir Ffeirionnydd	Dosbarthau presennol Maldwyn, Maesylf a Brycheiniog ynghyd ag ardaloedd cymunedau Llanstlin, Llanrhaeadr-ym-Mochnant, a Llangedwyn (o ddosbarth Glyn-dwr) ond heb gynnwys ardaloedd cymunedau Ystradgynlais a Thawe Uchat (o ddosbarth Brycheiniog).
3. Aberconwy a Cholwyn	Dosbarthau presennol Aberconwy a Cholwyn, heb gynnwys ardaloedd cymunedau Cefn Meiriadog a Threfnant (o ddosbarth Colwyn). Dosbarth presennol Rhuddlan, ynghyd ag ardaloedd cymunedau Llanasa, Trelawnyd a Gwaunyssgor, Mostyn, Chwytffordd, Caerwys, Ysgeifiog, Brynffordd, Nannerch, Helygain, Cilcain, Gwernafeld, Cyffylliog, Rhuthun, Llanbedr Dyffryn Clwyd, Llanrhaeadr-yn-g-Nghinmeirch, Nantglyn, Dimbich, Landymog, Llangynhafal, Llanys, Llanferres, Ciocaenog, Efenechdyd, Llandegla, Llanfair Dyffryn Clwyd, Llanarmon-yn-Iâl, Llanellidan, Derwen, Betws Gwertul Goch, Gwyddelwern, Bryneglwys, Corwen, Llantysilio, Llangollen, Llangollen Wledig (o ddosbarth Glyn-dwr).
4. Sir Ddinbych	Dosbarthau presennol Alun a Glannau Dyfrdwy a Delyn, heb gynnwys ardaloedd cymunedau Llanasa, Trelawnyd a Gwaunyssgor, Mostyn, Chwytffordd, Caerwys, Ysgeifiog, Brynffordd, Nannerch, Helygain, Gwernymynydd, a Nercwys (o ddosbarth Delyn). Dosbarth presennol Wrecsam Maelor, ynghyd ag ardaloedd cymunedau'r Waun, Glyntraean, Llanseanffraid Glyn Ceiriog, a Cheiriog Ucha (o ddosbarth Glyn-dwr).
5. Sir y Fflint	Dosbarthau presennol Ceredigion.
6. Wrecsam	Dosbarthau presennol Maldwyn, Maesylf a Brycheiniog ynghyd ag ardaloedd cymunedau Wrecsam Maelor, ynghyd ag ardaloedd cymunedau'r Waun, Glyntraean, Llanseanffraid Glyn Ceiriog, a Cheiriog Ucha (o ddosbarth Glyn-dwr).
7. Sir Aberteifi	Dosbarthau presennol Maldwyn, Maesylf a Brycheiniog ynghyd ag ardaloedd cymunedau Wrecsam Maelor, ynghyd ag ardaloedd cymunedau'r Waun, Glyntraean, Llanseanffraid Glyn Ceiriog, a Cheiriog Ucha (o ddosbarth Glyn-dwr).
8. Powys	Dosbarthau presennol Maldwyn, Maesylf a Brycheiniog ynghyd ag ardaloedd cymunedau Wrecsam Maelor, ynghyd ag ardaloedd cymunedau'r Waun, Glyntraean, Llanseanffraid Glyn Ceiriog, a Cheiriog Ucha (o ddosbarth Glyn-dwr).

8.12 Bydd y Mesur yn darparu i'r Corff Gweddilliol eitheddu a rheoli asedion, hawiau a rhwymedigaethau na throsglwyddir mohonynt i'r awdurdodau unedol ar 1 Ebrill 1995. Mae'r Llywodraeth hefyd yn cynnig y dybld rhoi i'r Corff Gweddilliol y pŵer i drosglwyddo neu i gael gwared ar unrhyw asedion gweddilliol yn ôl yr angen. Y Corff Gweddilliol fydd yn gyfrifol am sicrhau'r trefniadau angenrheidiol ar gyfer cau cyfrifon tertlynol yr awdurdodau presennol.

8.13 Rhoddir i'r Corff Gweddilliol hefyd bwerau i reoli unrhyw swyddogaethau gweinyddol neu arbenigol, am gyfnod dros dro yn unig, pan nad oes modd i awdurdodau unedol ymgymryd â'r swyddogaethau hyn ar unwaith. Fel arfer byddai'r cyfryw drefniadau'n cael eu sefydlu yn sgîl cais gan y darpar awdurdodau perthnasol yn unig.

8.11 Bydd gan y Corff Gweddilliol rôl ganolog i'w chwarae wrth arolygu'r proses o drosglwyddo hawliau a rhwymedigaeithau tir ac eiddo o'r awdurdodau presennol i'r awdurdodau unedol newydd. Mae'r Llywodraeth yn rhagweld y bydd y mwyafrif o'r asedion yn cael eu trosglwyddo i'r awdurdodau unedol newydd drwy orchmynnion trosglwyddo statudol, a fydd yn gyffredinol yn gymwys i grwpiau o asedion a gysylltir yn ôl eu swyddogaeth.

8.10 Bydd y Mesur a gyflwynir gan yr Ysgrifennydd Gwladol yn creu Corff Gweddilliol. Caiff hwnnw ei sefydlu'n ffurfiol ar ôl y Cydsyniad Brenhinol, ond os oes rhaid caiff ei sefydlu ar ffurf darpar gorff. Un Corff Gweddilliol fydd i Gymru. Bydd ganddo oes feidrol a bydd yn ofynnol iddo gwblhau ei waith o fewn 5 mlynedd.

Corff Gweddilliol

8.9 Dylai'r cyd-bwyllgorau gwblhau'r gwaith paratoi hwn erbyn yr amser i'r etholi y darpar awdurdodau. Byddai'r gwaith a wneid gan y pwyllgorau ar ffurf canllawiau a chynghor rhagarweiniol ond ni fyddai'n rhwymu'r darpar awdurdodau wrth baratoi eu cynlluniau cyflwyno gwasanaethau.

8.8 Dylai'r gwaith paratoi ar gyfer cyflwyno gwasanaethau ddechrau cyn gynted â phosibl; ni ellir gadael y cyfan i'r darpar awdurdodau. Gan gydnabod hyn, mae'r Ysgrifennydd Gwladol yn bwriadu mabwysiadu pŵerau yn y Mesur i'w gwneud yn ofynnol i'r awdurdodau presennol yn ardal pob awdurdod unedol arfaethedig sefydlu cyd-bwyllgor i nodi a thratod materion cyflwyno gwasanaethau. Cyn gwneud y cyfryw ddarpariaeth, caiff yr awdurdodau presennol eu hanog i sefydlu cyd-bwyllgorau o'r fath yn wirfoddol. Dylai gwaiith y cyd-bwyllgorau gymwys ystod eang o faterion ac ni ddylid ei gyfyngu i edrych ar gyflwyno gwasanaethau yn unig. Bydd angen iddynt ystyried trefniadau etholiadol ar gyfer yr awdurdodau newydd; llunio rhestr o asedion; nodi adnoddau o ran staff; paratoi rhestr o'r systemau technoleg gwybodaeth; a nodi hawliau a rhwymedigaeithau arifannol.

Cyd-bwyllgorau

8.7 Mae'r Llywodraeth yn cydnabod pwysigrwydd gwneud trefniadau i ofynnol felly i ddarpar awdurdodau gyhoeddol cynlluniau'n cynnwys pob sicrhau bod gwasanaethau'n parhau i gael eu cyflwyno'n ddi-dor. Bydd yn gwasanaeth, gan nodi eu trefniadau arfaethedig ar gyfer cyflwyno gwasanaethau.

8.1 Bydd ad-drefnu yn newid mawr, sy'n gofyn am wair paratoi gotalus a manwl ar bob cam o'r broses. Bydd trefniadau effeithiol a phriodol yn hanfodol os yw'r newid o'r hen i'r newydd yn mynd i fod yn rhydd ac yn llwyddiannus.

Trefniadau Etholiadol

8.2 Mae'r Llywodraeth yn cynnig y dylai etholiadau i ddarpar awdurdodau gael eu cynnal ar ddiwrnod cylleus ym 1994, gyda'r awdurdodau newydd yn cymryd cyfrifoldeb llawn dros eu swyddogaethau ar 1 Ebrill 1995. Esbonnir gwair y darpar awdurdodau isod. Bydd ymglyngori pellach a chymdeithasau awdurdodau lleol Cymru ynghylch nifer yr aelodau a etholir i bob awdurdod newydd.

8.3 Mae'r Llywodraeth yn bwriadu defnyddio'r drefn a ddefnyddiwyd ar gyfer ad-drefnu 1974 unwaith eto: set y dylai'r Ysgrifennydd Cartref (sy'n gyfrifol am faterion etholiadol yng Nghymru) gymryd pŵerau i rannu drwy Offeryn Statudol dirioogaeth pob awdurdod yn ardaloedd etholiadol ac i bennu nifer yr aelodau sydd i'w hethol o bob un. Bydd Comisiwn Ffiniau Llywodraeth Leol Cymru yn cynnal adolygiad o'r trefniadau etholiadol ym mhob awdurdod pan fydd yr awdurdodau newydd yn eu lle.

8.4 Mae cynlluniau'r Llywodraeth yn rhagweld cynnal etholiadau i'r awdurdodau newydd bob 4 blynedd (felly fe fydd yr etholiadau nesaf yn digwydd ym 1998), a hynny ar sail "cyngor cyfan". Hefyd bwriedir parhau i gynnal etholiadau i gynghorau cymuned bob pedair blynedd, a'r rhain yn digwydd hanner ffordd drwy oes yr awdurdodau unedol (ym 1996, 2000 ac yn y blaen).

8.5 Ar gyfer yr etholiadau i'r darpar awdurdodau ym 1994, bydd swyddogaeth gweinyddu'r etholiad a swyddogaeth Swyddogion Canlyniadau yn gyfrifoldeb i swyddogion yr awdurdodau presennol, wedi'u pennu gan yr Ysgrifennydd Cartref yn sgl ymglyngori'n lleol.

Darpar Awdurdodau

8.6 Ar ôl eu hethol, bydd rhaid i ddarpar awdurdodau benderfynu ar eu strwythurau rheoli a phenodi staff allweddol, a byddant wedyn yn gyfrifol am baratoi a chyhoeddi cynlluniau'n dangos sut y bydd gwasanaethau'n cael eu cyflwyno yn eu hardaloedd o 1 Ebrill 1995 ymlaen. Mae'r Ysgrifennydd Gwladol yn bwriadu ei gwneud yn ofynnol i'r cynghorau presennol gyfrannu symiau penodedig i'r darpar awdurdodau; yn ychwanegol rhoddir pŵerau cyfyngedig i'r darpar awdurdodau fenthycu. Bydd angen iddynt hefyd gydgysylltu'n agos â'r Corff Gweddilliol (y disgrifir ei swyddogaethau isod) ar faterion trosglwyddo eiddo.

Didlymu Cynghoran Cymuned

7.11

Cred y Llywodraeth y gall y darpariaethau presennol sy'n llywodraethu didlymu cynghoran cymuned weithio yn erbyn ysbryd democrataeth leol trwy ganiatáu didlymu cynghoran ar ormod o rîs. I sicrhau bod unrhyw benderfyniad yn y dyfodol i ddiddlymu cynghor cymuned yn wybodus ac wedi'i ystyried yn brifodol, mae'r Llywodraeth yn cynnig:

- ymestyn y cyfnod hysbysu y mae ei angen cyn cyfarfoddydd i drafod didlymu o 14 i 30 diwrnod;
- ei gwneud yn ofynnol bod rhaid i gyfarfod a gynheli'r i drafod lleol neu 30% o'r etholwyr lleol (p'un bynnag yw'r lleiaf) er mwyn i bleidlais fwyafrol i'w gwneud yn ofynnol i bleidlais o'r holl etholwyr lleol fod yn ddilys;
- pennu na ellir gwneud unrhyw benderfyniad i gynnal pleidlais ymhlith etholwyr lleol ynghylch didlymu cynghor cymuned ond ar sail pleidlais fwyafrol yn y cyfarfod cymuned hwnnw;
- ei gwneud yn ofynnol cael cyfnod o 42 diwrnod o leiaf rhwng y cyfarfod cymuned a'r pleidlais;
- darparu na ddylid cynnal unrhyw bleidlais bellach am o leiaf dwy flynedd os caiff cynnig i ddiddlymu ei drechu.

7.12

Bydd y cynnigion hyn yn caniatáu i gymunedau lleol barhau i ymarfer y dewis a ydynt am gael cynghoran cymuned i'w cynrychioli neu beidio. Ond mae'r Llywodraeth yn credu y byddant yn sicrhau gwell cydbwysedd nag a getr ar hyn o bryd rhwng hawliau pobl leol i benderfynu sut y maent am gael eu cynrychioli ar y lefel fwyaf lleol (os o gwbl), a hawliau cynghoran cymuned, ar ôl eu sefydlu, i gael eu diogelu rhag eu diddlymu ar sail treffiadau a gynheli'r ar rîs.

7.13

Cred y Llywodraeth fod achos da hefyd o blaid diwygio'r treffiadau ar gyfer sefydlu cynghoran cymuned. Cyllywyr cynnigion i'w gwneud yn ofynnol, ar ôl 1 Ebrill 1995, beidio â sefydlu cynghoran cymuned newydd ond ar ôl pleidlais ymhlith etholwyr lleol.

7.10 Etholir cynghorwyr cymuned i wasanaethu am bedair blynedd; cynhaliwyd yr etholiadau diwethaf ym 1991, ac felly fe gynhelir y rhai nesaf ym 1995. Bwriad y Llywodraeth yw y dyllid cynnal etholiadau i'r awdurdodau unedol newydd bob pedair blynedd, gan ddechrau ym 1994, ac y dylai etholiadau'r cynghorau cymuned gael eu cynnal hamer ffordd trwy oes yr awdurdodau unedol newydd. I gyflawni hyn felly, bydd angen gohirio etholiadau'r cynghorau cymuned sydd i'w cynnal ym 1995 am flwyddyn, ac i gynghorwyr sydd mewn swydd ym 1995 barhau i wasanaethu tan 1996. Bydd y Llywodraeth yn ymgynghori â'r cymdeithasau sy'n cynrychioli cynghorau lleol ar y dreft hyn.

Etholiadau i Gynghorau Cymuned

7.9 Er hynny, ceir dwy ffordd o leihau'r costau sy'n syrthio ar y cynghorau cymuned a hynny heb dansellio'r gwasanaethau a ddarperir ganddynt. Mae gan gynghorau dosbarth eisoes bwr de wisol i dalu'r costau a dynnir gan swyddogion canlyniadau wrth weinyddu etholiadau cynghorau cymuned. A lle bydd cynngor cymuned yn contractio ag awdurdod i ddarparu gwasanaeth yn lleol am y ffi cost-law, nid effeithir ar swm y praecept. Mae'r Ysgrifennydd Gwladol yn cynnig annog yr awdurdodau unedol newydd i wneud mwy o ddefnydd o'r ddau drefniant hwn.

7.8 Cred y Llywodraeth y dylai cynghorau cymuned barhau i gael eu hariannu ar sail praeceptau lleol yn hytrach nag o grantiau uniongyrchol oddi wrth y llywodraeth gan ei bod yn bwysig i bobl lleol fod yn ymwybodol o beth y mae eu cynngor cymuned yn costio iddynt.

7.7 Ni roddir cyfrifoldebau statudol ychwanegol i gynghorau cymuned dros gyflwyno gwasanaethau. Er hynny, fe ddisgwyllir i awdurdodau unedol ymchwilio gyda'r cynghorau cymuned hynny sy'n mynegi diddordeb i'r posibilrwydd bod y cynghorau hynny yn darparu rhai gwasanaethau yn lleol fel asiant. Pan ddigwyddai hyn byddai'n agored i'r cynngor cymuned, pe bai'n dymuno, wella lefel y gwasanaeth ar ei gost ei hun.

Cyflwyno Gwasanaethau a Threfniadau Ariannol

7.6 Yn ogystal fe fydd yn dal yn agored i unrhyw gynngor cymuned ar unrhyw amser gyflwyno sylwadau i'r awdurdod unedol ar unrhyw later sy'n effeithio ar ei ardal. Ac fe ddisgwyllir i awdurdodau unedol, fel mater o arfer adda, roi gwybod i gynghorau cymuned am unrhyw benderfyniadau a wneir ar laterion y cafwyd sylwadau yn eu cylch.

7.1 Ym mis Gorffennaf 1992 cyhoeddodd Ysgrifennydd Gwladol Cymru bapur ymgynghori ar swyddogaeth cynghorau cymuned a thref yng Nghymru o dan strwythur o awdurdodau unedol. Yn eu hymatebion pwysleisiodd y cynghorau cymuned werth eu rôl bresennol ac fe oflymodd llawer ohonynt – yn enwedig y rhai mwyaf – am gynydd yn eu pŵerau a'u hadnoddau presennol er mwyn eu galluogi i gyflwyno mwy o wasanaethau yn lleol.

7.2 Mae'r Llywodraeth yn cydnabod pwysigrwydd cynghorau cymuned ac nid yw'n bwriadu lleihau ar eu pŵerau na'u cyfrifoldebau presennol mewn unrhyw ffordd. Ond, yn yr un modd nid oes ganddi unrhyw ddymuniad i ail-gyflwyno system dwy haen o lywodraeth lleol trwy ychwanegu at eu pŵerau presennol i gyflwyno gwasanaethau.

7.3 Yn lle hynny mae'n gweld cynghorau cymuned yn y dyfodol yn gweithredu'n gynyddol mewn partneriaeth ag awdurdodau unedol trwy rôl gyntrecholiadol eslynnedig ac, i gyd-fynd â'r cysyniad o hwyluso, trwy gyfrannu, lle bo hynny'n ymarferol, at gyflwyno gwasanaethau. Nodir cynigion y Llywodraeth ar gyfer cyflawni hyn isod.

Y Rôl Gynrychiolaol

7.4 Mae gan gynghorau cymuned rôl bwysig fel yr uned sylfaenol o ddemocratiaeth leol. Maent yn gweithredu fel llais i gynrychioli eu cymunedau, gan wneud eu barn yn hysbys i haenau uchaf y llywodraeth a chytrff eraill y gallai eu gweithredadau effeithio ar eu hardaloedd. Mae llawer yn chwarae rhan bwysig yn y broses gyflunio ac, yn unol â'u cais, cânt wybod am bob cais cyflunio sy'n ymwneud â'u hardal.

7.5 Mae'r Ysgrifennydd Gwladol yn cynnig ychwanegu at y rôl gynrychiolaol hon o dan y system newydd o awdurdodau unedol. Yn enwedig fe fydd:

- yn ei gwneud yn ofynnol i ddarpar awdurdodau bennu yn eu cynlluniau ynghylch cyflwyno gwasanaethau eu treftadau artaethedig ar gyfer gweithio gyda'r cynghorau cymuned yn eu hardaloedd. Bydd angen paratoi'r cynlluniau hyn drwy ymgynghori â'r cynghorau cymuned;
- yn rhoi canllawiau i'r awdurdodau unedol ar y treftadau ar gyfer ymgynghori a chynghorau cymuned a'r materion y cred y dylai ymgynghori o'r fath eu cynwys;
- yn cymryd pŵer wrth gefn i'w alluogi – os yw'n anfodlon ar y ffordd y mae awdurdodau yn ymateb i'w ganllawiau – i benodi drwy Offeryn Statudol y materion y mae'n rhaid i awdurdodau unedol ymgynghori a chynghorau cymuned yn eu cylch.

6.10 Bydd costau sylweddol eraill yn codi wrth sefydlu a rhedeg y darpar awdurdodau; dod â materion yr awdurdodau presennol i ben; rhesymoli systemau technoleg gwybodaeth; ac, mewn rhai manau, adeiladu neu brynu adeiladau ar gyfer y cynghorau newydd. Fe fyddai'r mwyafrif o'r costau hyn wedi codi ni waeth faint o awdurdodau unedol a gai eu sefydlu.

6.11 Bydd y Llywodraeth yn cymryd camau i sicrhau cadw'r costau dros dro mor isel a phosibl. Ceir derbyniodau o werthu tir ac eiddo gormodol, yn arbennig yn y manau hynny lle ceir pencadlysoedd sirol a dosbarth. Mewn llawer ardal, mae yna fwy na digon o swyddfeydd yn cael eu rhedeg gan y cynghorau presennol eisoes i gartrefu staff yr awdurdodau unedol. Bydd y Corff Gweddilliol, y disgrifir ei swyddogaethau ymhellach ym Mhenod 8, yn chwarae rhan allweddol wrth nodi asedion gormodol a sicrhau'r pris gorau amdanant. Bydd sefydlu corff o'r fath fel un ganolfan arbenigedd ar ddrynnu asedion a thrafod materion dros dro eraill yn ateb mwy cost-effeithiol na gorfodi'r awdurdodau presennol i wneud y gwaith hwn. Mewn rhai ardaloedd, mae'n bosibl na fydd patrwm yr adeiladau presennol yn cyd-fynd ag anghenion yr awdurdodau newydd. Bydd y Llywodraeth yn rhoi ystyriaeth ofalus i geisiodau am gymeradwyo credyd i adeiladu neu i brynu swyddfeydd newydd yn yr achosion hyn, ond bydd yn disgwyl i'r adeiladau presennol gael eu defnyddio yn cyfamser, hyd yn oed os bydd hynny'n golygu bod rhai o'r staff yn cael eu lleoli y tu allan i dirioogaeth awdurdod unedol.

6.12 Mae'r Llywodraeth yn bwriadu cymryd pwerau i reoli gwneud contractau a gwerthu tir neu brynu tir neu adeiladau. Bydd y rheolau'n gymwys o ddyddiad ethol y darpar awdurdodau a byddant yn sicrhau na fydd y cynghorau presennol yn cymryd camau amhriodol cyn iddynt gael eu dileu nac yn creu gwaith diangen neu ormodol i'r awdurdodau newydd. Yn ystod y cyfnod dros dro mae'r Llywodraeth yn cynnig y bydd angen cytundeb y darpar awdurdod (neu awdurdodau) cyn i'r cynghorau presennol allu:

- gwneud contract refeniw gwerth dros £100,000 sy'n ymestyn y tu hwnt i 31 Mawrth 1995;
- gwneud contractau o natur gyfalaf (gan gynnwys prynu tir, adeiladau neu asedion cyfalaf eraill) gwerth mwy na £1 miliwn;
- gwerthu tir neu adeiladau gwerth mwy na £100,000.

6.9 Mae'r ymgynghorwyr yn amcangyfrif y gallai costau droo o rhwng £66 miliwn a £153 miliwn fod wedi codi o dan strwythur o 23 o awdurdodau unedol. Yr elfen fwyaf sylweddol yw cost iawndal i'r staff hynny a fydd yn colli eu swyddi o ganlyniad i'r ad-drefnu. Nid yw'r Llywodraeth wedi amcangyfrif lefel debygol y swyddi a gollir. Bydd yr union gost yn dibynnu ar benderfyniad y Llywodraeth ar drefniadau iawndal (gweler paragraff 5.6 uchod); ar benderfyniadau'r darpar awdurdodau am eu strwythurau rheoli a staffio; ac ar drefniadau i gyflwyno gwasanaethau. Felly ar hyn o bryd nid oes modd bod yn sicr am gost iawndal i'r staff.

ii. Costau Droo Dro

6.8 Ceir arbedion sylweddol yng nghostau gweithredu rhai o wasanaethau llywodraeth leol o ganlyniad i gyflwyno'r awdurdodau unedol, ond mewn eraill ceir cynydd yn y costau. Mae ymgynghorwyr y Llywodraeth wedi cynghori y gallai gwasanaethau, o dan strwythur o 23 o awdurdodau, gael eu cyflwyno'n fras heb gost ychwanegol i'r system bresennol, a bod modd sicrhau arbedion (Mae'r Llywodraeth yn cynnig 21 o awdurdodau.) Bydd union lefel yr arbedion yn dibynnu ar y trefniadau ynglŷn â rheoli a chyflwyno gwasanaethau a fabwysiedir gan yr awdurdodau newydd. Mae'r Llywodraeth yn benderfynol na ddylai'r awdurdodau newydd allu defnyddio ad-drefnu i guddio cynnydd gormodol mewn gwariant ac yn lefelau biliau'r treth gyngor. Bydd yn defnyddio system cyllid llywodraeth leol i sicrhau bod posiblirwydd arbedion yn cael ei wireddu a bod gwariant cynghorau'n gyffredinol yn cael ei gadw o dan reolaeth.

i. Costau Gweithredu

6.7 Mae'r Ysgrifennydd Gwladol wedi comisiynu cyngor oddi wrth ymgynghorwyr rheolaeth annibynnol ar y costau droo a allai godi wrth symud i strwythur newydd o lywodraeth leol yng Nghymru, ac ynghylch costau gweithredu'r awdurdodau unedol.

Costau Ad-drefnu

6.6 Nid yw'r Llywodraeth yn bwriadu pennu Aseidiadau Gwario Safonol ar gyfer awdurdodau tan cyfun. Caiff yr awdurdodau hyn eu hartian oddi wrth y cynghorau sy'n aelodau ohonynt yn yr un ffordd i raddau helaeth ag a wna'r awdurdodau heddlu cyfun ar hyn o bryd.

yswiritant a rhai dyledion am fenthyciadau, lle na fyddai'n ddoeth nac yn ymarferol eu rhannu rhwng awdurdodau unedol, o leiaf yn y tymor byr. Mae'r Llywodraeth yn rhoi pwyslais arbennig ar osgoi unrhyw dартu ar daliadau penswn i gyn staff llywodraeth leol.

6.1 Un o bŵl amcanion ad-drefnu llywodraeth leol yw creu strwythur sy'n dileu dyblygu diangen ac yn cynnig gwell gwerth am arian i'r trefndalwr. Mae'n hanfodol bod y strwythur newydd yn gallu darparu gwasanaethau'n gost-effeithiol a chynnig posibilrwydd enillion yn sgîl effeithlonrwydd. Mae'r llywodraeth yn ymwybodol bod newidadau mewn strwythur a threfnidadau ariannu, yn y gorffennol, wedi cyd-ddigwydd â chynnydd sydyn yng ngwariant llywodraeth leol. Mae'r llywodraeth yn benderfynol na ddylai hyn ddigwydd eto. Er y bydd creu awdurdodau unedol a dileu'r cynghorau presennol yn golygu costau, bydd y llywodraeth yn cynnydd pob cam y mae ei angen i gadw'r costau hyn i'r lleiaf posibl gan sicrhau bod y mantision i gwsmeriaid gwasanaethau'r awdurdodau lleol yn fwy na hwy yn y tymor hirach.

System Cyllid Llywodraeth Leol

6.2 Yn sgîl ad-drefnu, ni fydd angen unrhyw newidadau o bwys yn system cyllid llywodraeth leol Cymru. Yr awdurdodau unedol a fydd yn gyfrifol am bennu a chasglu'r dreth gyngor am eu hardaloedd ac am gasglu trethi annomestig. Am y tro cyntaf yng Nghymru, mae cyflwyno awdurdodau unedol yn golygu y bydd y cyngor sy'n rhoi'r bil treth lleol yn defnyddio'r rhan fwyaf o'r arian y mae'n ei godi at ei ddibenion ei hun. Bydd angen trefnidadau arbennig i sicrhau y daw adennill unrhyw ôl-ddyledion treth gyngor, taliadau cymunedol neu drethi annomestig ar 31 Mawrth 1995 yn gyfrifoldeb i'r awdurdod unedol y maent yn perthyn i'w dirtoegaeth. Oherwydd dileu'r ail haen, ni chred y llywodraeth y bydd angen cadw'r gwahaniantaeth rhwng cronfeydd cyffredinol a chronfeydd casglu yng Nghymru mwyach. Yn lle hynny bydd yn ofynnol i bob awdurdod unedol gadw "cronfa gyngor" i dderbyn arian y dreth gyngor, grant oddi wrth y llywodraeth ganolog, ac incwm arall.

6.3 Bydd rhaid i Asiantaeth y Swyddfa Bristio baratoi rhestrau priso newydd ar gyfer y dreth gyngor a rhestrau trethi annomestig newydd i ddod i rym o 1 Ebrill 1995 ymlaen. Nid oes gan y llywodraeth unrhyw gynlluniau i ohio ail-bristio eiddo annomestig, a adlewyrchir mewn rhestr newydd ar 1 Ebrill 1995. Caiff y rhestrau drafft y mae'n rhaid i'r Asiantaeth eu paratoi yn Rhagfyr 1994 eu llunio ar sail ffiniau'r awdurdodau unedol.

6.4 Gwneir darpariaeth i alluogi'r darpar awdurdodau i gyflawni rhai swyddogaethau cyn 1 Ebrill 1995, gan gynnwys cyfrif eu sylfaen treth a phennu'r dreth gyngor. Os dymuna'r awdurdodau unedol anfon eu biliau treth gyngor cyntaf cyn dechrau blwyddyn ariannol 1995-96, bydd angen iddyni wneud trefnidadau priodol i'r cynghorau presennol wneud y gwaith bilio.

6.5 Bydd angen i awdurdodau arweiniol gael eu nodi at ddibenion cronfeydd blwydd-dâl (a weinyddir gan yr wyth sir ar hyn o bryd), cronfeydd

5.7 Hefyd gall yr awdurdodau newydd dalu lwfansau i staff sydd, oherwydd yr ad-drefnu, yn gorfod teithio'n bellach i'r gwaith neu sy'n gorfod symud cartref er mwyn bod yn nes at eu man gweithio newydd. Penderfynir union lefel y taliadau hyn gan bob awdurdod ar ôl ymgynghori â'r staff a'u cynrychiolwyr a chan roi sylw i'r treftadau presennol.

Comisiwn Staff

5.8 Mae'r Ysgrifennydd Gwladol yn bwriadu cymryd pŵerau yn y Mesur i sefydlu Comisiwn Staff annibynnol. Bydd angen i waith y Comisiwn ddechrau cyn gynted â phosibl, ac felly sefydlir darpar Comisiwn Staff ar ôl Ail Ddarlleniad y Mesur. Caiff y Comisiwn ei sefydlu'n ffurfiol cyn gynted ag y caiff y Mesur y Cydsyniad Brenhinol, a bydd yn ofynnol iddo orffen ei waith erbyn 1 Ebrill 1996.

5.9 Prif dasg y Comisiwn fydd cynghori ar drosglwyddo staff o'r awdurdodau presennol i'r cynghorau newydd. Ran amlaf, bydd yn eglur i ba awdurdod y dylid trosglwyddo unigolyn. Ond bydd angen i'r Comisiwn ymgynghori ynghylch trosglwyddiadau sy'n cynnwys staff sy'n gwasanaethu ardal a rennir rhwng dau neu ragor o awdurdodau unedol. Wrth lunio cyngor ar drosglwyddiadau, disgwylir i'r Comisiwn gymryd dymuniadau'r staff, gofynion yr awdurdodau newydd a ffactorau eraill, megis ble mae'r staff yn byw ac yn gweithio ar hyn o bryd, i ystyriaeth.

5.10 Cynigir mai corff ymgynghorol fydd y Comisiwn, ac ni fydd ganddo bŵer i gyfarwyddo awdurdodau i gydymffurfio â'i gyngor. Er hynny, bydd ganddo ran holl-bwysig i'w chwarae, a bydd gan yr Ysgrifennydd Gwladol bŵer i gyfarwyddo, i'w ddefnyddio ar gais y Comisiwn, i sicrhau cydymffurfio ag unrhyw gyngor a roir gan y Comisiwn.

Apelan

5.11 Mae'r Llywodraeth yn cydnabod pwysigrwydd sefydlu mecanwaith effeithiol i drafod apelau sy'n codi o'r treftadau ar gyfer ad-drefnu. Mae'n cynig bod y Comisiwn Staff yn mabwysiadu mecanwaith presennol y Cynghorau Rhanbarthol i drafod apelau o'r fath, gydag unrhyw addasiadau priodol.

5.1 Yn draddodiadol mae llywodraeth leol yn gyfllogwr o bwys yn y rhan fwyaf o ardaloedd Cymru, yn arbennig felly yng nghefn gwlad, ac ar hyn o bryd mae cynghorau sir a dosbarth Cymru gyda'i gilidd yn cyflogi rhyw 150,000 o bobl. Mae 10,000 yn rhagor, gan gynnwys swyddogion heddlu, yn gweithio mewn gwasanaethau y mae llywodraeth leol yn gyfan gwbl neu'n rhanol gyfrifol amdanynt.

5.2 Bydd yr ad-drefnu yn cynnwys materion o bwys i bersonel. O 1 Ebrill 1995 ymlaen ni fydd unrhyw aelod o staff yn gweithio i'r un awdurdod ag ar 31 Mawrth 1995. Ond er na fydd y mwyafrif o'r staff ond yn newid cyfllogwr, bydd eraill, ac yn arbennig y rhai sy'n gweithio mewn gweinyddu canolog ac yn y swyddi rheoli uchaf, yn debygol o gael eu heffeithio'n uniongyrchol gan yr ad-drefnu. Mae'r Llywodraeth yn cydnabod y pryderson a fydd gan y staff.

Trosglwyddo Staff

5.3 Caiff y mwyafrif helaeth o'r staff eu trosglwyddo'n awtomatig, drwy gyfrwng Gorchymyn, i un o'r awdurdodau newydd ar 1 Ebrill 1995. Byddant yn cadw eu telerau a'u hamodau presennol. Bydd gan staff na chânt eu trosglwyddo drwy gyfrwng Gorchymyn ac a fydd heb sicrhau swydd newydd o fewn llywodraeth leol hawl fel arfer i gael iawndal.

5.4 Mater i'r awdurdodau newydd fydd penderfynu ar eu gofynion o ran treiniaeth, rheolaeth a staffio, gan gymryd i ystyriaeth fedrau a phrofiad y staff sydd wedi'u trosglwyddo iddynt. Mae'n annhebygol y profir unrhyw newid gan y mwyafrif o weithwyr llywodraeth leol, megis athraron, staff a gyfllogir yn y gorsafoced tan a staff sy'n gweithio mewn cartrefi gofal preswyl neu mewn swyddfeydd tai ardal. Gall rhai o'r staff sy'n gweithio mewn neuaddau tref ac mewn swyddi rheoli uchel weld y bydd eu dyletswyddau a/neu eu man gweithio yn newid.

5.5 Anogir yr awdurdodau newydd i gymryd pob cam posibl i ail-leoli neu i ail-hyfforddi staff nad oes unrhyw swyddi tebyg i'w swyddi presennol ar eu cyfer. Lle nad oes modd gwneud hyn, gall fod rhaid gwneud staff yn afreidiol.

Iawndal

5.6 Lle gwneir staff yn afreidiol, telir iawndal. Ceir crynodeb yn Atodiad 2 o'r treiniadau iawndal presennol ar gyfer gweithwyr awdurdodau lleol. Nid yw'r Llywodraeth wedi penderfynu'n derfynol a ddylai'r treiniadau hyn gael eu newid o gwbl ar gyfer cynnod yr ad-drefnu. Ni fyddai newidiadau o'r fath yn amharu ar y blynyddocedd o wasanaeth sy'n cyfrif tuag at bensiw neu daliadau iawndal. Caiff goblygiadau unrhyw newid ar gyfer costau eu pwysu a'u mesur yn ofalus gan y Llywodraeth cyn iddi gyhoeddi ei phenderfyniad.

mae'r awdurdodau lleol yn cydweithredu'n helaeth ar faterion safonau masnachau; bydd y Llywodraeth yn cydategu hyn drwy gyfrwng cynngor a chanllawiau technegol yn ôl y gofyn i adranau safonau masnachau yng Nghymru i sicrhau parhad gwaith effeithiol y gwasanaeth.

4.48 O fewn fframwaih lle ceir awdurdodau o wahanol faint, a phob un ohonynt yn gyfrifol ac yn atebol am y gwasanaeth safonau masnach yn ei ardal, bydd angen trefniadau i sicrhau parhad effeithiolrwydd ac unffurdedd wrth orfodi'r gyfrith ac wrth gymig cyngor i ddefnyddwyr a busnes. Eisoes

diogelu gallu proffesiynol ac arbenigedd yr adranau safonau masnach. gwaith y nifer cymharol fach o staff yn fwy ymestynnol byth. Mae'n bwysig oll yn parhau i wneud gweithgareddau safonau masnach n'fwy cymhleth a diwydianau gweithgynhyrchu a gwasanaethu, a disgyliadau uwch defnyddwyr deddfwriaeth y Gyuned Ewropeaidd, soffistigeiddrwydd cynyddol pwysig ar ran defnyddwyr. Mae galwadau cynyddol deddfwriaeth ddomestig a Mae'r gwasanaeth safonau masnach yn cyflawni swyddogaethau

SAFONAU MASNACHU

4.46 Y cynghorau sir sydd ar hyn o bryd yn gyfrifol am drefniadaeth leol y gwasanaeth cofrestru, gan gynnwys penodi swyddogion cofrestru a darparu adeiladau ar gyfer cofrestru. Trosglwyddir y cyfrifoldebau hyn i'r awdurdodau newydd. Ceir 38 o ddosbarthau cofrestru yng Nghymru, y bydd angen adolygu eu ffiniau yng ngoleuni'r cynigion i ad-drefnu llywodraeth leol; helyd bydd angen llunio cynlluniau cofrestru newydd, i'w cymerau gan yr Ysgrifennydd weinyddu'r gwasanaeth yn ganolog, yn ymgynghori â'r cynghorau presennol a'r darpar awdurdodau (ar ôl eu hethol) ar y materion hyn.

Cofrestru Genedigaethau, Marwolaethau a Phriodasau

4.45 Ceir 16 o awdurdodaethau crwneriaid yng Nghymru. Y cynghorau sir sy'n gyfrifol am benodi crwneriaid ac am ariannu'r gwasanaeth ar hyn o bryd. Cyflawnir y cyfrifoldebau hyn gan yr awdurdodau newydd, ond nid yw'r Llywodraeth am weld cynydd yn nifer presennol yr awdurdodaethau crwneriaid ac mae o blaid cyfuno rhai o'r rhai lleiaf. Anogir rhai o'r awdurdodau newydd i wneud trefniadau gwirfoddol i rannu'r gwasanaeth crwneriaid mewn rhai manau, a hynny i gymig gwasanaeth cydlynus a chost-effeithiol. Lle gwneir cyd-drefniadau, mae'r Llywodraeth yn bwriadu cymryd pwerau i benderfynu, ar ôl ymgynghori, pa awdurdod a fydd yn gyfrifol am benodi'r crwner a pha drefniadau ariannol a fydd yn briodol. Bydd y Llywodraeth yn ymgynghori â'r partion sydd â diddordeb ynglych dyfodol awdurdodaethau crwneriaid yng Nghymru.

Y Gwasanaeth Crwneriaid

angen ail-lunio rhai o ffiniau'r ardaloedd profiannaeth. Cynhelir trafodaethau ar y materion hyn gyda'r rhai o dan sylw. Ni fyddai'r Llywodraeth yn dymuno gweld cynydd yng nghyfanswm nifer yr ardaloedd profiannaeth yng Nghymru.

artfaethedig y De yn cynnwys yr awdurdodau unedol i'r de ohono. Mae'r cwestiwn a ddylai Abertawe fod yn rhan o grŵp y Canolbarth a'r Gorllewin neu gael ei gyfuno ag awdurdod y De yn gwestiwn y bydd y Llywodraeth yn ei ystyried mewn ymateb i unrhyw sylwadau ar y cynigion hyn.

Cynllunio Argyfwng

4.40 Cred y Llywodraeth fod rhaid i'r cyfrifoldeb dros gynllunio cyflwyno gwasanaethau mewn argyfwng gael ei arddel gan yr awdurdod sydd â'r cyfrifoldeb beunyddiol dros gyflwyno'r gwasanaethau hynny. Er hynny, nid yw rychinebau'n parchu ffiniau gweinyddol ac mae'r Llywodraeth yn credu hefyd y bydd angen i waih cynllunio argyfwng yr awdurdodau lleol gael ei gydgysylltu ar lefel strategol, a hynny rhwng yr awdurdodau a chyd a gwasanaethau eraill.

4.41 Daw cynllunio argyfwng yn gyfrifoldeb i bob awdurdod unedol newydd, ond bydd angen cynnal y gwaith cydgysylltu strategol dros dirogaeth newydd. Mae'r angen am gydwethrithred agos gyda'r gwasanaethau heddiu a than ym awgrymu manteision canolbwyntio'r gwaith cydgysylltu strategol ar yr awdurdod a sefydlir ar gyfer y gwasanaethau hynny. Pan gaiff y rheiny eu penderfynu, cynhelir trafodaethau gyda'r rhai o dan sylw sut orau y mae gwneud y gwaith cydgysylltu hwmw.

Llysoedd Ynadon

4.42 Ar hyn o bryd trefnir gwasanaeth y llysoedd ynadon yng Nghymru yn wahan gan bwyllgor sy'n cynnwys ynadon lleol yn unig bron. Fe'i hariannir gan ol ardaloedd 8 o bwyllgorau llysoedd ynadon, a phob un yn cael ei reoli ar y cynghorau sir, sy'n adhahwlio 80% o'u gwarant oddi wrth y llywodraeth ganolog ar ffurf grant penodol.

4.43 Yn Chwefror 1992, cyhoeddodd y Llywodraeth Bapur Gwyn ar strwythur a threfniadaeth gwasanaeth y llysoedd ynadon yng Nghymru a Lloegr yn y dyfodol. Nodwyd cynlluniau i leihau nifer ardaloedd pwyllgorau llysoedd ynadon drwy gyfuno'r ardaloedd lleiaf. Bydd yr ardaloedd newydd yn bodloni anghenion gweithredol y gwasanaeth yn well. Bydd y Llywodraeth yn cyhoeddi ei phenderfyniadau ar ardaloedd pwyllgorau llysoedd ynadon newydd yn ystod Haf 1993. Bydd strwythur newydd yr awdurdodau lleol yn ffactor yn threfniadaeth gwasanaeth y llysoedd ynadon yng Nghymru yn y dyfodol.

Y Gwasanaeth Profïannaeth

4.44 Ar hyn o bryd ceir 7 ardal broffïannaeth yng Nghymru, a 6 ohonnynt a'u ffiniau'n cyd-fynd â ffiniau cynghorau sir. Mae'r seithfed – ardal y Gogledd – yn cynnwys Clwyd a Gwynedd. Bydd i'r newidiadau artfaethedig yn strwythur llywodraeth leol oblygiadau ar gyfer gweinyddu arfan profïannaeth a bydd

4.39 Bydd ffiniau'r awdurdodau cyfun yn cyd-fynd â ffiniau'r awdurdodau unedol. Cynnig yr Ysgrifennydd Cartref yw y dylai'r tair brigad bras-gymnwys Gogledd Cymru, Canolbarth a Gorllewin Cymru, a De Cymru yn eu tro. Byddai Awdurdod Tân cyfun y Canolbarth a'r Gorllewin yn cynnwys awdurdodau unedol arfaethedig Sir Aberteifi, Powys, Sir Gaerfyrddin, Sir Benfro ac, o bosibl, Abertawe. Byddai Awdurdod Tân arfaethedig y Gogledd yn cynnwys yr awdurdodau hynny i'r gogledd o'r grŵp cynaf; byddai Awdurdod Tân

4.38 Ar hyn o bryd ceir wyth brigad dan yn gwasanaethu Cymru, a hynny ar sail strwythur y cynghorau sir presennol. Y cyngor sir yw'r awdurdod tân ar gyfer pob brigad. Mae'r Ysgrifennydd Cartref wedi cael cyngor gan y Cyngor Ymgynghorol Canolog Brigadau Tân ar oblygiadau'r adolygiad o lywodraeth leol Cymru ar gyfer cyflwyno gwasanaethau tân. Wedi cymryd y cyngor hwnnw i ystyriaeth, o'r dyddiad y sefydlir yr awdurdodau unedol newydd ymlaen mae ef wedi penderfynu y dylid cael tair brigad dan yng Nghymru. Darperir y rhain gan dri awdurdod tân cyfun a fydd yn cynnwys cynrychioliwyr yr awdurdodau unedol sy'n eu ffurio. Sefydlir yr awdurdodau cyfun drwy ddefnyddio pŵerau presennol o dan Ddeddf Gwasanaethau Tân 1947.

Y Gwasanaeth Tân

4.37 Mae'r Llywodraeth yn bwriadu cyhoeddi cynigion ar gyfer dyfodol y gwasanaeth heddlu yng Nghymru a Lloegr yn nes ymlaen eleni. Bydd y cynigion hyn yn cymryd strwythur newydd llywodraeth leol Cymru i ystyriaeth.

4.36 Ar hyn o bryd ceir pedwar awdurdod heddlu yng Nghymru. Mae tri ohonynt yn awdurdodau cyfun, a'u heddluoedd yn gwasanaethu Gwynedd a Chlwyd, Dyfed a Phowys, a sroedd Morgannwg, yn eu tro. Yng Ngwent, pwyllgor heddlu Cyngor Sir Gwent yw'r awdurdod heddlu, a thirïogaeth y sir yn unig a wasanaethir gan ei heddlu.

Y Gwasanaeth Heddlu

4.35 Mae llywodraeth leol yn ymwneud â nifer o wasanaethau cyfrith a threfn a gwasanaethau diogelu. Weithiau yr awdurdodau unigol sy'n statudol gyfrifol am wasanaeth arbennig, ond mewn achosion eraill corff arall sy'n gyfrifol gyda'r awdurdodau lleol yn rhoi arian i'w gethngi.

CYFRATH A THREFN A GWASANAETHAU DIOGELU

o dan contract neu o dan drefniadau asiant. gwasanaethau yn cynnwys y sector breifat a, lle bo'n briodol, awdurdodau eraill awdurdod yn gallu prynu gwasanaethau trawidiadaeth a phrifffyrdd, mae'n bosibl na fydd yn effeithiol nac yn ddarbodus i rai ddarparu'n uniongyrchol lwy na'r gwasanaethau gweithredol sylfaenol. Bydd ffynonellau allanol a all ddarparu gwasanaethau neu o dan drefniadau asiant.

4.34 Mae pob awdurdod prifffyrdd lleol newydd yn debygol o sicrhau darparu gwasanaethau drwy gymysgedd o ffynonellau mewnol ac allanol, a'r cydbwysedd yn dibynnu ar nifer o ffactorau gan gynnwys nifer y milltir oedd o ffyrdd y mae'n gyfrifol amdanynt, hyd a lled y gwasanaethau cjudiant cyhoeddus, ei swyddogaeth (os oes un) fel asiant ffyrdd cysylltu ar ran y Swyddfa Gymreig, a'i allu i recriwio a chadw staff proffesiynol. Er y bydd pob

4.33 Daw pob awdurdod unedol yn awdurdod prifffyrdd lleol ar gyfer ei strategol ehangach sy'n berthnasol iddynt hwy a'u cymdogaion. rhwng yr awdurdodau prifffyrdd er mwyn nodi'r angenion a'r ystyriaethau trawidiadol lleol. I baratoi cynlluniau trawidiadol lleol bydd angen cydwethredau gwasanaethau cjudiant cyhoeddus cymdeithasol-hanfodol, ac am gynllunio dirigedd, a bydd yn gyfrifol am sicrhau a chyflwyno gwasanaethau prifffyrdd a

4.32 O dan y trefniadau newydd, bydd yr Ysgrifennydd Gwladol yn cadw ei gyfrifoldeb dros y rhwydwaith o draffyrdd a ffyrdd cysylltu. Ym mhob rhan o Gymru, bydd yn penodi un o'r awdurdodau newydd i weithredu yn asiant iddo ar gyfer gwaith ffyrdd cysylltu. Bydd adranau prifffyrdd yr awdurdodau unedol eraill fel asiantwr neu drwy gyfrwng trefniadau cydwethredol eraill.

4.31 Y cynghorau sir yw'r awdurdodau prifffyrdd ar gyfer ffyrdd lleol yn eu hardal, a hwy sy'n gyfrifol am gynllunio trawidiadol. Dirprwyir gwaith cynnal arferol a gwaith adnewyddu strwythurol ar y draffordd a'r ffyrdd cysylltu iddynt gan y Swyddfa Gymreig o dan drefniadau asiant, gan ddefnyddio'r wybodaeth lleol a'r arbennigedd ym maes prifffyrdd sydd gan bob sir yn sgîl ei chyfrifoldeb dros ffyrdd lleol yn ei hardal.

TRAFNIDIAETH A PHRIFFFYRDD

4.30 Rhaid i wasanaethau cymdeithasol gael eu rheoli gyda sensitifrwydd a gofal arbennig. Ni waeth pa mor bell y dirprwyir y gwaith o gyflwyno gwasanaethau i ddarparwr eraill, rhaid i'r atebolrwydd fod yn eglur ac, ar lefel reoli strategol, cynllunio a phrynu, disgwylir i bob awdurdod unedol newydd fod yn uniongyrchol atebol i'r bobl lleol.

o agweddau ar ddarparu gwasanaethau fel hyn. bydd rhai awdurdodau, ac yn arbennig y rhai lleiaf, yn penderfynu trafod llawer ddarparu gwasanaethau ar gyfer eu tiriogaeth. Mae'r Llywodraeth yn disgwyl y hwyuso ymhellach. Gallant wneud trefniadau gydag eraill, lle dymunant, i phartneriaeth sydd eisoes yn bodoli, byddant yn gallu datblygu eu swyddogaeth effeithiol ac yn ddarbodus. Drwy adelladu ar y seiliau o gydwethredau a

cyflieodd i bobl ifanc ac oedolion gytraedd eu potensial llawn a datblygu'r medrau y mae eu hangen yn yr economi Cymreig. Bydd yr awdurdodau unedol hefyd yn awyddus i wneud y gorau o'r manteision i'w cymunedau yn sgîl cymryd rhan mewn rhaglenni Ewropeaidd, twristiaeth a buddsoddiadau o'r tu allan; ac i weithio gyda'r llywodraeth ganolog a'r asiantaethau perthnasol i ddatblygu strategaethau ar gyfer adnewyddu trefi a chefn gwlad Cymru. Cred y Llywodraeth y rheolir y gwaith hwn yn effeithiol gan yr awdurdodau newydd yn gweithio'n amibynnol er y bydd cyfle, fel ar hyn o bryd, ar gyfer cydwethreded buddiol rhwng grwpiau o awdurdodau a rhwng awdurdodau unigol ac asiantaethau.

GWASANAETHAU CYMDEITHASOL A THAI

4.26 Mae'r gwasanaethau cymdeithasol (un o swyddogaethau'r siroedd ar hyn o bryd) yn enghraifft o wasanaeth sydd eisoes yn datblygu dulliau arloesol o gyflwyno gwasanaethau. Mae partneriaeth yn thema allweddol yn y trefniadau gofai cymunedol ac yn Neddf Plant 1989. Bydd yr adrannau gwasanaethau cymdeithasol yn cydwethio'n agos gyda'r awdurdodau tai (cynghorau dosbarth) a'r gwasanaeth iechyd i ddarparu rhwydwaith o ofal, a chydau'r rhain ac asiantaethau eraill megis yr awdurdodau addysg lleol, yr heddlu a'r gwasanaeth profiamaeth i ddarparu gwasanaethau plant. Mae'r sector wrifodol yn ymwneud yn agos â'r holl feysydd hyn, a bu Cymru ar y blaen wrth ddatblygu ymagweddau newydd at gyflwyno gwasanaethau gyda'r Strategaethau Anfantais Ffedydiol a Salwch Meddwl. Ceir parodtrwydd i fabwysiadu atebion newydd a sylfaen o brofiad i adeiladu arno.

4.27 Tai yw un o'r gwasanaethau mwyaf a ddarperir gan y cynghorau dosbarth presennol. Mae trefniadau'r gwasanaeth yn amrywio, ond rheolir ar lefel leol neu lefel y gymdogaeth fel arfer. Mae swyddogaeth strategol a swyddogaeth hwylyso'r dosbarthau – wrth asesu yr angen am dai a'u cyflwr, wrth reoli'r sector breifat ar rent ac wrth sicrhau darparu tai newydd priodol – yn dal i ddatblygu.

4.28 Un o fanteision allweddol y trefniadau newydd yw y dygîr y

cyfrifoldeb dros swyddogaethau sy'n perthyn yn agos at ei gilydd. Bydd agorswydd y swyddogaeth gwasanaethau cymdeithasol a'r swyddogaeth tai yn caniatáu canobwyo'n cllriach ar y lefel strategol a gweithreded hollol integredig wrth ddarparu gwasanaethau ar gyfer unigolion. Dylai'r perthnasocdd gydag asiantaethau'r sector wrifodol, a'r gwaith o dargedu adnoddau arnynt, gael eu gwella hefyd.

4.29 O dan y trefniadau newydd, yr awdurdodau unedol newydd fydd â'r cyfrifoldeb strategol allweddol dros bennu amcanion a sicrhau gwasanaethau'n

CYLLUNIO DEFNYDDIO TIR A DATBLYGIAD ECONOMAIDD

4.22 Mae'r cyfrifoldeb am bob un o'r gwasanaethau hyn wedi'i rannu ar hyn o bryd rhwng y siroedd a'r dosbarthau. Felly bydd creu awdurdodau unedol yn dilieu'r dyblygu presennol ar weinyddu a'r dryswch ymhlith y cyhoedd.

Cynllunio

4.23 Yn achos cynllunio defnyddio tir, bwriedir i bob awdurdod newydd

fod yn gyfrifol am baratoi cynllun datblygu ar gyfer ei dirïogaeth, heb gynnwys unrhyw ran o'i dirïogaeth sydd o fewn Parc Cenedlaethol. Bydd y cynllun yn cynnwys polisiau strategol ynghylch defnyddio tir a pholisiau a chynigion

manwl ynghylch defnyddio tir. Bydd yr awdurdodau newydd hefyd yn paratoi polisiau mwynau, i'w cynnwys yn eu cynlluniau datblygu. Bydd darpariaeth i'w gwneud yn ofynnol ymgynghori ag awdurdodau cyfagos wrth baratoi cynllun datblygu. Bydd rhai materion strategol megis cynllunio mwynau a'r gyd-berthynas rhwng defnyddio tir a chudiant yn gofyn am gydwethiaredu rhwng

grwpiau o awdurdodau i sicrhau y caiff anghenion yr ardal ehangach eu cymryd i ystyriaeth. Bydd yr Ysgrifennydd Gwladol yn defnyddio'i bwerau i ymyrryd os cred nad yw materion strategol wedi cael digon o sylw, neu nad yw'r cynlluniau yn rhoi digon o sylw i ganllawiau cynllunio cenedlaethol a strategol.

4.24 Cynigir y bydd awdurdod pob Parc Cenedlaethol, gan gymryd

cynlluniau datblygu'r awdurdodau unedol newydd perthnasol i ystyriaeth, yn paratoi cynllun datblygu ar gyfer ei dirïogaeth ac yn paratoi polisiau mwynau i'w cynnwys ynddo. Mae'r Llywodraeth yn bwriadu cyflwyno deddfwriaeth ar wahân i setydlu awdurdodau ambynnol ar gyfer Parciau Cenedlaethol Cymru a Lloegr. Nid oes penderfyniad ar amseru'r deddfwriaeth honno wedi'i gymryd eto, ond fe fydd angen trefnidau priodol i sicrhau trosglwyddo cyfrifoldebau'r Parciau Cenedlaethol yn llyfn i'r awdurdodau unedol newydd, os cânt eu creu cyn y ddeddfwriaeth ar y Parciau Cenedlaethol.

Datblygiad Economaidd

4.25 Un o gonglfeim'r polisiau a fabwysiadwyd ar gyfer adfywiad

economaidd Cymru fu creu partneriaethau agos a llwyddiannus rhwng y gwahanol gyfrif o dan sylw, gan gynnwys llywodraeth ganolog a lleol, yr asiantaethau statudol a'r sector breifat. Ar y lefel leol, daeth datblygiad economaidd yn weithgarech dewisol pwysig i'r siroedd a'r dosbarthau ill dau a rhagwelir swyddogeth yr un mor werthfawr ar gyfer yr awdurdodau unedol newydd. Bydd eu hamcanion yn cynnwys sicrhau bod fframwaith addas yn ei le i gynnal datblygiad diwydiannol a masnachol. Byddant yn gweithio gyda'r Cynghorau Hyfforddi a Menter i hybu menter leol ac i ddarparu ystod gyflawn o wasanaethau ar gyfer busnes ac, ym meysydd addysg a hyfforddi, i gynnig

Chwaraeon a Hamdden

4.18 Bydd gan yr awdurdodau newydd bŵer i sicrhau cyflusterau chwaraeon, canolfannau hamdden, meysydd chwarae, a manau cyhoeddus a manau agored. Byddant yn gallu gweithredu'n amibynnol i ddarparu'r gwasanaethau hyn, yn ogystal â chydweithredu gyda'i gilydd lle byddai hynny'n fwy effeithlon ac effeithiol.

Amgueddfeydd ac Orielau

4.19 Bydd pŵer i ddarparu amgueddfeydd ac orielau gan yr awdurdodau lleol o hyd. Mewn rhai rhanau o Gymru, gall fod yn ddoeth i'r awdurdodau newydd gydweithredu i gynnal a datblygu'r gwasanaethau hyn. Bydd yn ofynnol i awdurdodau gynhyrchu cynlluniau ar gyfer darparu'r gwasanaethau hyn a gwasanaethau eraill ac mae'r Ysgrifennydd Gwladol yn bwriadu cadw pŵerau wrth gefn, am fwyddyn gyntaf yr awdurdodau newydd, y byddai'n eu defnyddio pe na bai cynigion yr awdurdodau lleol yn diogelu'r gwasanaethau pwysig hyn.

Canolfannau Celfyddydau a Chetnogaeth i'r Celfyddydau

4.20 Bydd pŵerau o hyd gan yr awdurdodau lleol i gefnogi'r celfyddydau ac i ddarparu theatrau. Gall yr awdurdodau newydd weithredu'n amibynnol neu gydweithredu ag awdurdodau eraill fel y gwelant yn dda. Bydd cynlluniau'r awdurdodau newydd, i nodi sut y bwriadant sicrhau gwasanaethau, yn cynnwys manylion am sut y byddant yn sicrhau parhad canolfannau celfyddydau mawr a gefnogi'r ar hyn o bryd gan y cynghorau sir. Fel hyn mae'r Ysgrifennydd Gwladol yn disgwyl y bydd modd osgoi'r angen am drefniadau arbennig i ddarparu artian dros dro.

Archifdai

4.21 Bydd angen i'r awdurdodau newydd sefydlu trefniadau i ddiogelu archifdai. Bydd angen o hyd i ddynwyl gael cymrawdwyfaeth Adran yr Arglwydd Ganghellor i drefniadau ar gyfer cadw cofnodion cyhoeddus swyddogol yn ddiogel. Mae'n debyg y bydd angen i rai o leiaf o'r awdurdodau newydd sefydlu trefniadau cydweithredol i sicrhau'r gwasanaethau hyn yn effeithlon ac yn effeithiol. Mae'r Llywodraeth yn cynnig trefniadau dros dro i ddiogelu'r ddarpariaeth, a fydd yn debyg i'r rhai a ddisgrifir yn uchod ar gyfer amgueddfeydd ac orielau.

ADDYSG, GWASANAETHAU DIWYLLIANNOL A HAMDDEN

4.14 Addysg

Mae hynny'n wir p'un a gant eu cynnal a grant gan y Llywodraeth neu a oes ganddynt gyllideb wedi'u dirprwyo oddi wrth eu hawdurdod lleol. Wrth i nifer yr ysgolion a gynhelir a grant gynyddu, bwriad y Llywodraeth, yn dibynnu ar hynnt y Mesur Addysg sydd gerbron y Senedd ar hyn o bryd, yw setyllu Cyngor Ariannu Ysgolion ar gyfer Cymru. Bydd hwnnw'n gweinyddu ariannu ysgolion a gynhelir a grant a, lle bo cyfran sylweddol (o leiaf 10%) o naill ai disgyblion cynradd neu ddisgyblion uwchradd yn ardal awdurdod addysg lleol yn mynychu ysgolion a gynhelir a grant, bydd yn rhannu gyda'r AALl y cyfrifoldeb dros sicrhau darparu digon o leocdd ysgol.

4.15

O fewn y fframwaith newydd hwn, bydd yr awdurdodau newydd yn ymgymryd a dyletswyddau a phwerau statudol yr awdurdodau addysg presennol. Gan weithio gydag ysgolion ac ar eu rhan, byddant yn gallu sicrhau ystod eang o wasanaethau. Gweithredant mewn ffordd debyg wrth sicrhau'r addysg bellach ar gyfer oedolion sy'n dal i fod yn gyfrifoldeb yr AALl o dan Ddeddf Addysg Bellach ac Uwch 1992. Byddant yn gweithio gyda chyrff gwirfoddol i ddatblygu'r wasanaeth ieuencid.

4.16

Mewn llawer rhan o Gymru, bydd cydweithredu rhwng yr awdurdodau newydd yn nodwedd bwysig ar gynllunio strategol; datblygu ysgolion newydd; darparu addysg cyfrwng Cymraeg ac addysg anghenion arbennig; a datblygiad a hyfforddiant staff i weithredu'r cwticwltwm cenedlaethol. Mae'n debygol hefyd y bydd o gymorth i'r awdurdodau gydwethio i sicrhau ystod o wasanaethau eraill, megis canofannau preswyl arbennigol, partneriaethau addysg/busnes a chlyfleoedd yn y celfyddydau megis cerddorteydd ieuencid a theatr yn yr ysgolion, er y bydd ysgolion unigol yn chwarae rhan o bwys wrth sicrhau'r gwasanaethau hyn drwy ddefnyddio'u cyllidebau dirprwyedig. Bydd angen hefyd i'r AALl weithio gyda'r Cyngor Ariannu Ysgolion arfaethedig lle bo'n briodol. Bydd yr Ysgrifennydd Gwladol yn parhau i arddel pwerau wrth gefn y gall eu defnyddio os cred nad yw cyfrifoldebau'n cael eu harddel yn foddhaol.

Llyfrgelloedd Cyhoeddus

4.17

Yr awdurdodau newydd fydd yn gyfrifol am ddarparu gwasanaethau llyfrgelloedd cyhoeddus. Mewn llawer o achosion bydd angen i'r awdurdodau weithio gyda'i gilydd i sicrhau gwasanaethau cynhwysfawr, effeithlon ac effeithiol. Bydd pwerau wrth gefn gan yr Ysgrifennydd Gwladol o hyd i'w defnyddio os cred nad yw'r cyfrifoldebau hyn yn cael eu cyflawni'n foddhaol.

yn helpu'r awdurdodau presennol a'r awdurdodau newydd i ymdopi â'r cyfnod trosglwyddo cymhleth.

Gweithio gyda Chyrtff Cyhoeddus Eraill

4.11 Bydd gan lywodraeth leol yng Nghymru berthnasodd gweithio pwysig o hyd gydag asiantaethau eraill megis yr awdurdodau iechyd, Bwrdd Datblygu Cymru Wledig, a'r Cynghorau Hyfforddi a Menter. Caiff y perthnasoedd hyn eu gwella os bydd modd cadw cyd-ffiniau gweinyddol. Felly mae'r Lywodraeth yn cynnig adolygu ffiniau'r asiantaethau priodol, drwy ymgynghori â hwy, er mwyn iddynt beidio â chroesi ffiniau'r awdurdodau unedol newydd (cyn belled a phosibl).

Gweithio gyda'r Sector Wirfoddol

4.12 Mae'r sector wirfoddol yn chwarae rhan gynyddol bwysig yng

Nghymru, gan weithio mewnartneriaeth â llywodraeth ganolog, llywodraeth leol ac eraill. Buddsoddiwyd llawer o amser, ymdrech ac adnoddau wrth ddatblygu'r berthynas hon. Bydd ad-drefnu llywodraeth leol, ac yn arbennig datblygu ymhellach ar swyddogaeth hwylyso'r awdurdodau lleol, yn creu cyfleoedd a heriau newydd i'r cyrtff gwirfoddol. Bydd y Llywodraeth yn annog awdurdodau lleol i gydweithredu'n agos gyda'r sector wirfoddol ac yn gyfrtedinol i wneud defnydd da o'i chytraniaid holl-bwysig at gymunedau lleol. Trefnir sicrhau bod yr awdurdodau unedol newydd yn anrhydeddu'r trefniadau ariannu presennol sy'n ymestyn y tu hwnt i Fawrth 1995. Wrth iunio'r cynlluniau gwasanaethau y cyfeirir atynt ymhellach ym Mhenod 8, gofynnir i'r darpar awdurdodau nodi eu cynigion ar gyfer gweithio gyda chyrtff gwirfoddol ac fe'u hanogir i adeiladu ar y trefniadau presennol.

Trefniadau ar gyfer Gwasanaethau Penodol

4.13 Bydd yr awdurdodau newydd yn gallu gweithredu ar eu pen eu hunain i drefnu cyflwyno llawer o'u gwasanaethau. Bydd hyn yn arbennig o wir mewn perthynas â'r holl faterion hynny y mae'r cynghorau dosbarth yn gyfrifol amdanynt ar hyn o bryd, gan gynnwys gwasanaethau holl-bwysig megis tai; casglu gwastraff; iechyd yr amgylchedd; gweinyddu etholiadau lleol; cenedlaethol ac Ewropeaidd; casglu'r dreth gyngor a threthi annomestig; a rheoli datblygu. Yng ngwasanaethau'r sir oedd presennol y ceir y cyflie mwyaf i ddatblygu ymagweddau dychymygu ac arloesol at gyflwyno gwasanaethau. Yn y paragraffau a ganlyn ceir sylwbaeth ar y math o gyflieoedd a fydd ar gael i greu trefniadau newydd o'r fath.

4.10 Bydd y trosglwyddo o'r strwythur presennol i'r un newydd yn gofyn am reoli gofalus, am y gallai cytundebau gyda'r staff mewnoi a chontractau gyda'r sector breifat ddod i ben adeg ad-drefnu neu tua'r adeg honno ac am y bydd llawer o'r awdurdodau newydd yn eitifeddu amrywiaeth o wahanol gyfundebau oddi wrth yr awdurdodau presennol a allai gynnwys rhan yn unig o'u tiriogaeth. Mae gan awdurdodau lleol bwerau eisoes i estyn contractau gyda'r sector breifat i oresgyn anawsterau o'r fath. Bydd contractau presennol gyda'r sector breifat a bydd angen eu trosglwyddo i'r awdurdodau unedol priodol. Setydlir trefniadau cyffelyb am gyfundebau gyda chyrff gwasanaethu uniongyrchol. Lle disgwylir i'r rheiny ddod i ben ychydig cyn neu ychydig ar ôl yr ad-drefnu, caniatatir i'r awdurdodau unigol eu hymestyn am gyfnod byr y tu hwnt i Ebrill 1995, os dymunant. Mae'r Llywodraeth hefyd yn bwriadu cynnwys pŵer dros dro a fydd yn caniatáu i gortff gwasanaethu uniongyrchol sy'n cynnwys tiriogaeth mwy nag un awdurdod unedol weithredu yn y cyfan o'r ardal honno am hyd at ddwy flwydd yn dilyn ad-drefnu. Bydd y trefniadau hyn

4.9 Mae'r Llywodraeth wedi ymrwymo'n gadarn i dendro cystadleuol gyda'r contractau cynaf yn cael eu rhoi o Ebrill 1997 ymlaen. ofynnol i'r darpar awdurdodau gynllunio i agor y gwasanaeth hwn i gystadleuaeth, cystadleuol gortffol ym maes rheoli tai wedi'i chyhoeddi eisoes: bydd yn ad-drefnu ddiwydd. Mae amserlen y Llywodraeth ar gyfer gweithredu dendro ffurfiol ofynnol i awdurdodau Cymru agor gwasanaethau i gystadleuaeth nes i'r ar hyn o bryd gyda'r awdurdodau lleol a diddordebau eraill, ond ni fydd yn trafodaethau manwl ar ymestyn dendro cystadleuol gortffol yn cael eu cynnal gwasanaethau eraill a'u hagor i gystadleuaeth cyn gynted â phosibl. Mae gyflwyno ffurfiol ar gyfer gwasanaethau corfforathol a of Local Services". Anogir awdurdodau lleol Cymru, fel mater o arferion da, i eraill fel y'i cynigwyd yn "Competing for Quality – Competition in the Provision of Local Services". Mae'r Llywodraeth yn croesawu hyn ac wedi cyhoeddi ei bwriad i ymestyn dendro cystadleuol gortffol i nifer o wasanaethau eraill fel y'i cynigwyd yn "Competing for Quality – Competition in the Provision of Local Services". Anogir awdurdodau lleol Cymru, fel mater o arferion da, i gyflwyno ffurfiol ar gyfer gwasanaethau corfforathol a gwasanaethau eraill a'u hagor i gystadleuaeth cyn gynted â phosibl. Mae trafodaethau manwl ar ymestyn dendro cystadleuol gortffol yn cael eu cynnal ar hyn o bryd gyda'r awdurdodau lleol a diddordebau eraill, ond ni fydd yn ffurfiol ofynnol i awdurdodau Cymru agor gwasanaethau i gystadleuaeth nes i'r ad-drefnu ddiwydd. Mae amserlen y Llywodraeth ar gyfer gweithredu dendro cystadleuol gortffol ym maes rheoli tai wedi'i chyhoeddi eisoes: bydd yn ofynnol i'r darpar awdurdodau gynllunio i agor y gwasanaeth hwn i gystadleuaeth, gyda'r contractau cynaf yn cael eu rhoi o Ebrill 1997 ymlaen.

Tendro Cystadleuol Gortffol

4.8 Cred y Llywodraeth fod cyn le ar gyfer rhagor o ddatblygu ar gydwethredau rhwng awdurdodau lleol, ac y bydd y manteision yn fwy lle cydwethredir yn wirfoddol. Er hynny gall fod achosion pan na all awdurdodau gydwethrio ar delerau sy'n bodloni'r ddwy ochr. Rhaid peidio â chaniatáu i hyn effeithio ar gyflwyno gwasanaethau; ac felly mae'r Ysgrifennydd Cwladol yn bwriadu y bydd ganddo bwerau wrth gefn, i'w defnyddio yn ôl y gofyn i sicrhau bod y trefniadau priodol ynghylch cyflwyno gwasanaethau yn eu lle.

4.5 Un dewis yn unig o blith yr ystod o fecanweithiau sy'n agored i'r awdurdodau newydd sicrhau gwasanaethau a chael gwerth am arian fydd cyflwyno gwasanaethau'n uniongyrchol. Yn gynyddol, bydd y pwyslais yn symud tuag at gymysgedd o ddarpariaeth uniongyrchol ac anniongyrchol, gan ofyn am dynnu gwahaniaeth eglur rhwng prynu a darparu. Mae'r gwahaniaeth hwn yn ei gwneud yn ofynnol i brynwyr (set y rhai sy'n gyfrifol am sicrhau gwasanaethau) allu pennu'r gwasanaethau y maent am eu prynu; ac i

ddarparwyr, a darparwyr posibl, allu ymateb gyda chymigion sy'n dangos sut y bodlonir y manylebau. Yn gyffredinol bydd modd i'r berthynas rhwng prynwyr a darparwyr gael ei llywodraethu drwy gyfrwng contractau.

Gweithio gydag Eraill

4.6 Rhaid i'r awdurdodau fod yn uniongyrchol atebol i'r bobl leol am y

gwasanaethau y maent yn eu sicrhau (drwy eu prynu neu fel arall). Felly bydd yr awdurdodau unedol newydd fel rheol yn gyfrifol o dan y gyfraith am sicrhau darparu gwasanaethau. Ond nid yw cyfrifoldeb statudol yn golygu y dylai pob awdurdod ei hun geisio darparu pob agwedd ar wasanaeth, ac felly bydd angen i'r awdurdodau feddu ar fframwaith cyfreithiol ystyryth sy'n caniatáu iddynt weithio'n llawer mwy agos â'i gilydd gan brynu gwasanaethau ac arbenigedd oddi wrth ei gilydd ac oddi wrth asiantaethau allanol - gan gynnwys y sector breifat a'r sector wirtoddol. Felly bydd y Llywodraeth yn gwneud darpariaeth ar gyfer fframwaith y gall awdurdodau unedol ddabilygu treiniau arloesol i gyflwyno gwasanaethau a chydweithredu â'i gilydd ar draws yr ystod o wasanaethau llywodraeth leol o'i fewn. Bydd y fframwaith hwn hefyd yn fodd i'r awdurdodau lleol gael gafael ar ystod eang o ddarparwyr gwasanaethau ond, fel ar hyn o bryd, ni châi cynghorau werthu gwasanaethau i'r sector breifat.

4.7 Mae Deddf Llywodraeth Leol 1972 eisoes yn caniatáu i awdurdod

dreftu i awdurdod arall gyflawni ei swyddogaethau, yn ddarostyngedig i rai cyfyngiadau. Bwrtaid y Llywodraeth yw i Ddeddf 1972 gael ei diwygio gan y Mesur Addysg er mwyn codi'r cyfyngiad sy'n gynnwys yn achos cyllawni'r swyddogaeth addysg: bydd y gwelliant hwn yn dilyn yn sgîl y Cymal a fyddai, o'i gymeradwyo gan y Senedd, yn diddymu'r gofyniad i gael pwyllgorau addysg. Mae'r Llywodraeth yn bwriadu codi'r cyfyngiad sy'n gynnwys mewngwasanaethau cymdeithasol yn achos yr awdurdodau unedol. Mae hon yn ffordd bwysig arall o alluogi'r awdurdodau newydd i ddarparu gwasanaethau i'w gilydd.

Cyflwyniad

4.1 Bydd llywodraeth leol yn parhau i gael ei barnu'n bennaf yn ôl y

gwasanaethau a ddarperir ganddi. Ni fydd pobl leol yn edrych ar unrhyw strwythur o lywodraeth leol, ni waeth pa mor agos y gellir ei gysylltu â

chymunedau, fel un boddhaol os na fydd yn cynnig gwerth am arian. Cred y

Llywodraeth y bydd sefydlu'r strwythur newydd o awdurdodau unedol yn creu cyfleoedd ar gyfer gwelliannau. Bydd y cynigion a amlinellir yn y bennod hon

yn creu'r fframwaith ystyrlt y mae'n rhaid wrtho os bwriedir i'r awdurdodau newydd fynd i'r afael â heriadau'r 21ain ganrif yn llwyddiannus. Mewn

achosion lle byddar'n aneffeithlon i bob awdurdod gynllunio, rheoli, sicrhau a chyflwyno'r gwasanaeth ar ei ben ei hun, bydd y Llywodraeth yn annog

datblygu trefniadau cydweithio. Ni fydd y Llywodraeth yn caniatáu i ad-drefnu arwain at leihad yn safonau gwasanaethau; byddai canlyniad o'r fath yn

annerbyniol i bobl leol ac yn niweidio llywodraeth leol fel sefydliad.

Swyddogaethau Llywodraeth Leol

4.2 Mae'r nifer fawr o wasanaethau lleol a ddarperir gan awdurdodau lleol

yn dwyn effaith uniongyrchol ar fywydau'r trigolion lleol ac mae iddynt ran holl-bwysig wrth lunio cymdeithas. Mae rhai o'r gwasanaethau hyn, er

enghraifft addysg, yn weledig ac yn rhan o ffabrig ein bywydau beunyddiol. Mae eraill yn llai gwledig ond yr un mor bwysig; megis iechyd y cyhoedd a

chael gwared ar wastraff.

4.3

Bydd llywodraeth leol yn cyflawni'r swyddogaethau hyn yn unol ag ystod o ddarpariaethau statudol, sydd naill ai'n rhoi pwerau i'r awdurdodau

lleol, neu'n gosod dyletswyddau arnynt. Mae cynigion y Llywodraeth yn symud ymlaen ar y sail y dylai'r fframwaith hwn o bwerau a dyletswyddau, a'r

cydbwysedd presennol rhyngddynt, gael ei gadw.

Awdurdodau Hwyluso

4.4 Mae'r Papur Gwyn "Competing for Quality - Buying Better Public

Services" yn gwneud ymrwymiad y Llywodraeth i ddarblygu ymhellach ar y cysyniad o awdurdodau hwyluso yn eglur. Taseg yr awdurdodau lleol yw

adnabod gofynion, pennu blaenoriaethau, penderfynu ar safonau gwasanaethau a dod o hyd i'r ffordd orau o sicrhau bod y safonau hynny'n cael eu cyrraedd.

Mae hyn yn gofygu symud oddi wrth y model traddodiadol lle byddai'r awdurdodau lleol yn darparu bron pob gwasanaeth yn uniongyrchol, ac mae'n

rhagdybio gwahaniaeth mwy eglur rhwng y gweithgareddau i gyflwyno gwasanaethau a'r gweithgareddau cynllunio a gorchuwyllo strategol.

3.8 Rfferenda ar Faterion Trwyddedu

Ni chaiff cynigion y Papur Gwyn hwn unrhyw effaith ar weithredu'r deddfau trwyddedu yng Nghymru mewn perthynas ag agor tafarnau ar y Sul. Bydd ardaloedd "gwlyb" a "sych" Cymru yn cadw eu statws presennol nes cynnal refferenda nesaf; felly yn achos awdurdod arfaethedig Sir Gaernarfon a Sir Feirionnydd, a greir o dair ardal, dwy ohonynt yn "wlyb" ac un yn "sych"; ni chaniateir i dafarnau agor ar y Sul ond yn y rhannau hynny o'r awdurdod sydd eisoes yn "wlyb". Lle cynhelir refferenda ar ôl 1995, cant eu trefnu ar gyfer y cyfan o ardal pob awdurdod newydd.

3.9 Anrhydeddau Dinesig

Mae gan rai awdurdodau lleol hawliau a breintiau arbennig a roddwyd iddynt yn rhinwedd eu statws fel bwrdeistrefi cyn 1974. Bwriad y Llywodraeth yw i'r awdurdodau newydd allu gwneud cais i'r hawliau a'r breintiau presennol hynny gael eu hestyn iddynt hwythau. Caiff hawliau a breintiau rhyddfrefeinwyr a henaduriaid anrhydeddus eu gwarchod.

3.10 Rheolaeth Fewnol

Amlygodd y broses ymgynghori natur amrywiol trefnidau rheolaeth fewnol awdurdodau lleol Cymru. Cred y Llywodraeth mai cryfder yw hwn sy'n caniatáu i'r awdurdodau unigol adlewyrchu eu harddull rheoli eu hunain a diwylliant eu hardaloedd. Er mwyn annog parhad ystwythder, mae'r Llywodraeth yn bwriadu cymryd pŵer i ganiatáu i awdurdodau unigol, os dymunant, arbrofi â mathau gwahanol o drefnidau. Pe caniateid arbrwf o'r fath, fe gâ'r awdurdod weithredu'r strwythur trefnidau newydd, gyda mesurau diogelwch priodol, am gyfnod cyflyngedig (5 mlynedd o bosibl). Ar ddiwedd y cyfnod hwn, câ'r trefnidau eu hadolygu a gellid natll ai eu parhanu neu eu diddymu.

ar hyn o bryd yn parhau i gyflawni eu dyletswyddau ar gyfer yr 8 sir presennol. cynyddu nifer yr Arglwyddi Rhaglaw ar unwaith, a bydd y rhai sy'n dal y swydd weinyddu cyflawnder yn eu hardaloedd. Nid yw'r Llywodraeth yn bwriadu Rhaglaw ac mae ganddynt gyfrifoldeb dros luoedd wrth gefn y Goron a thros Cynrychiolwyr personol y Frenhines yn y sir oedd yw'r Arglwyddi

3.7 Arglwyddi Rhaglaw

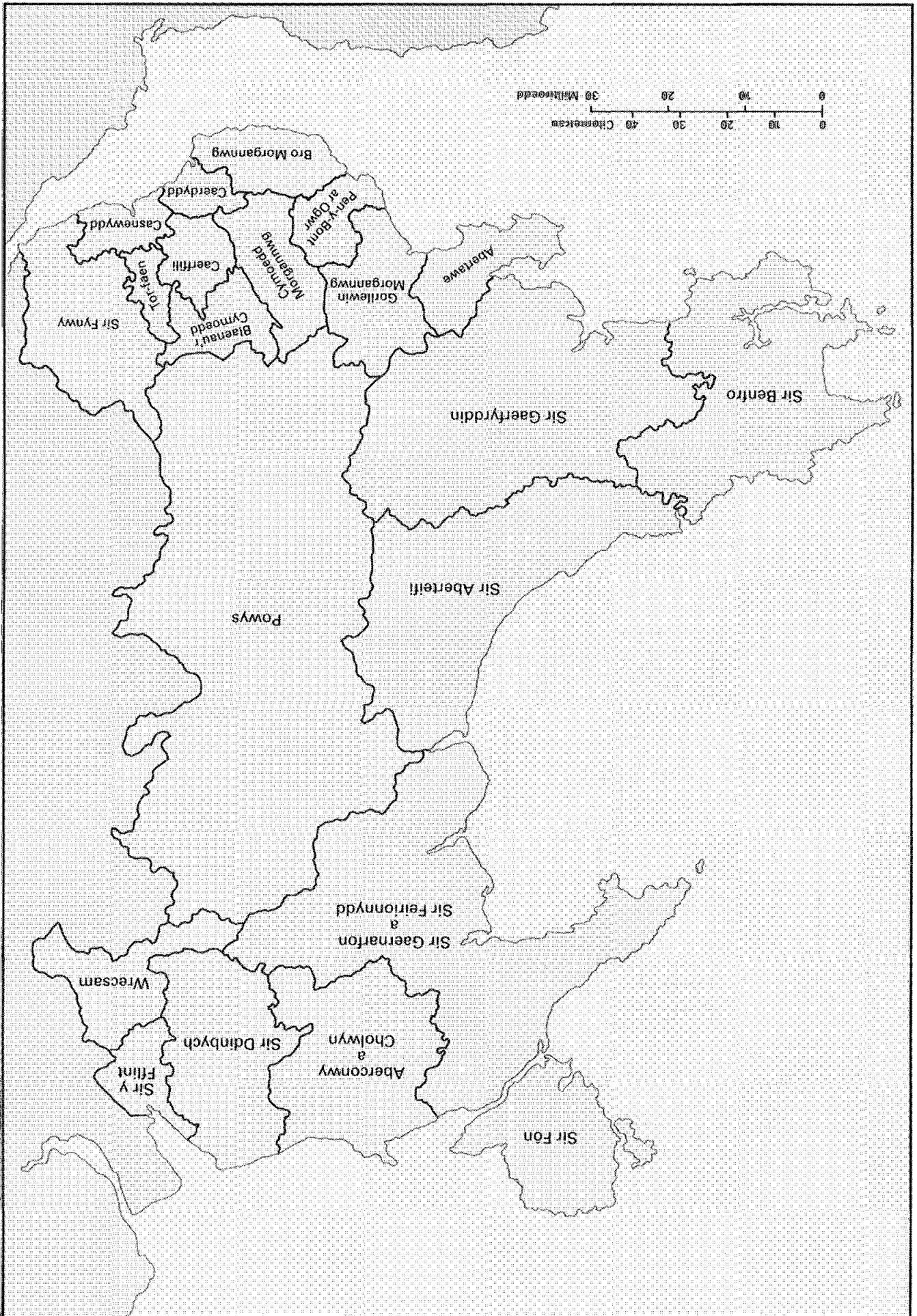
statws cyfartal yn y ddwy iaith. deitlau hyn yn Gymraeg a Saesneg; bydd gan enw a theitl unrhyw awdurdod cadw eu statws fel dinasoedd, ac yn dilyn yr enw 'Dinas a Sir'. Pennir yr holl Fwrdeistrefi Siroi (yn yr ardaloedd trefol). Bydd Caerdydd ac Abertawe yn Siroedd (yn yr ardaloedd gwledig) neu, os ceir caniatâd Brenhinol yn y mae'r enw yr un peth yn y ddwy iaith. Bydd yr awdurdodau newydd naill ai'n y Mesur. Cant eu henwi yn Gymraeg a Saesneg, ac eithrio'r achosion hynny lle Mae'r Llywodraeth yn bwriadu i'r ardaloedd newydd gael eu henwi yn

3.6 Enwan a Theitlau

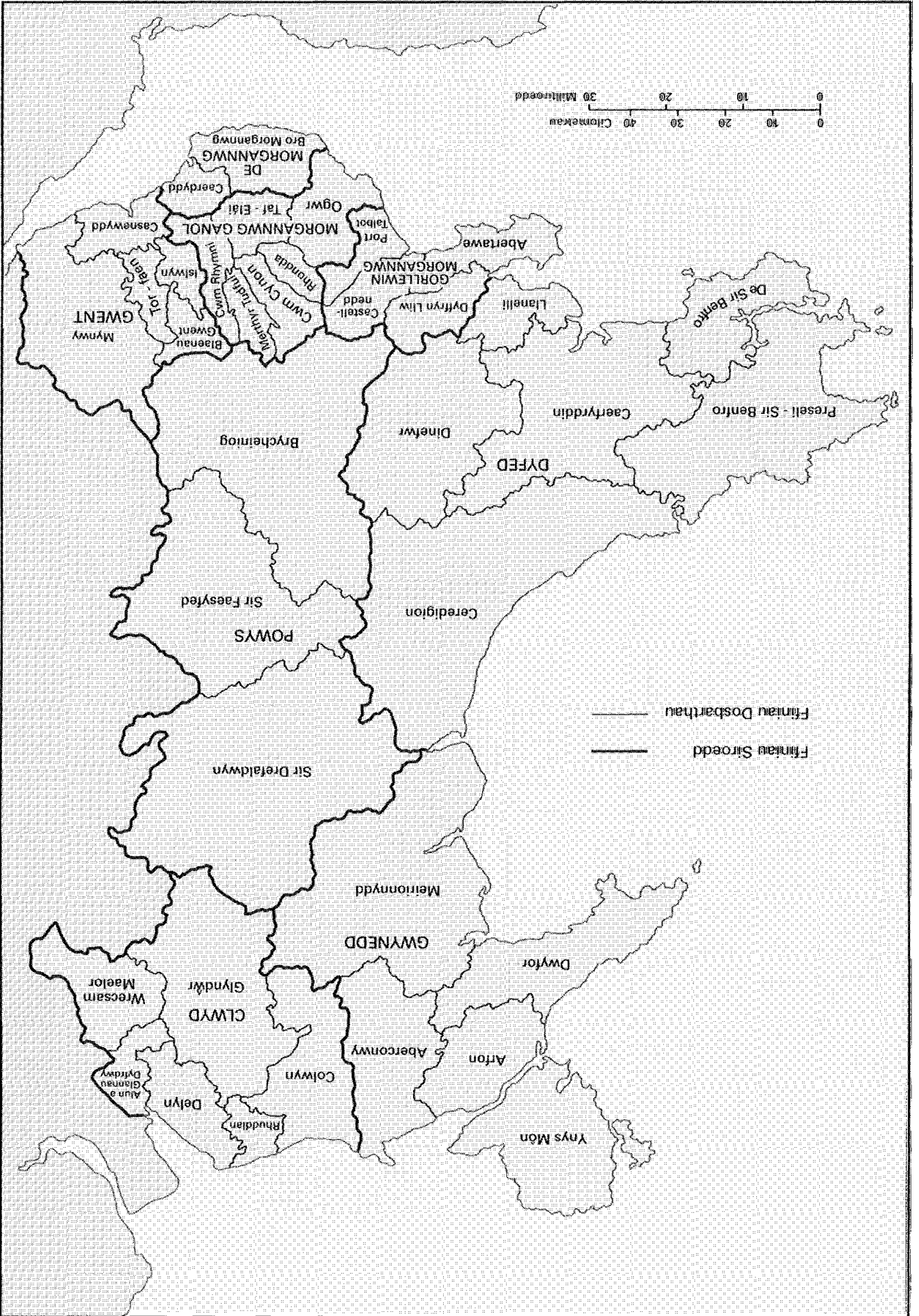
21 O AWDURDODAU UNEDOL	POBLOGAETH (OEDOLION)	POBLOGAETH (CYFANSWM)	ARWYNEBEDD (ha)
1. Sir Fôn	55,400	69,800	72,000
2. Sir Gaernarfon a Sir Feirionnydd	94,900	117,500	264,000
3. Aberconwy a Cholwyn	89,100	108,600	110,000
4. Sir Ddinbych	89,200	110,900	96,000
5. Sir y Fflint	96,900	122,000	25,000
6. Wrecsam	97,700	123,600	46,000
7. Sir Aberteifi	54,600	66,700	179,000
8. Powys	88,300	109,800	507,000
9. Sir Gaerfyrddin	135,000	170,400	239,000
10. Sir Benfro	90,200	113,700	159,000
11. Abertawe	183,900	230,100	38,000
12. Gorllewin Morgannwg	119,100	148,900	49,000
13. Pen-y-Bont ar Ogwr	101,200	127,600	26,000
14. Bro Morgannwg	96,000	121,800	33,000
15. Cymoedd Morgannwg	188,000	238,200	43,000
16. Blaenau'r Cymoedd	120,900	155,100	30,000
17. Caerffili	120,300	153,100	22,000
18. Tor-faen	71,700	91,200	13,000
19. Sir Fynwy	61,400	76,600	83,000
20. Casnewydd	106,000	135,400	19,000
21. Caerdydd	233,400	295,400	14,000

ar hyn o bryd yn parhau i gyflawni eu dyletswyddau ar gyfer yr 8 sir presennol.

Llywodraeth Leol yng Nghymru: Siarter ar gyfer y Dyfodol

Strwythur Presennol y Siroedd a'r Dosbarthau

Cyflwyniad**3.1** Cynigiodd papur ymgynghori Ysgrifennydd Gwladol Cymru

“– cyhyd ag y bo modd, y dylai ffiniau'r awdurdodau lleol adlewyrchu teyrngarwch cymunedau presennol a'i gryfhau; ac

– y dylai gwasanaethau cyhoeddus lleol fod o safon uchel, a chael eu cyflwyno'n effeithlon, yn ddarbodus ac yn effeithiol.”

Mae cynlluniau'r Llywodraeth ar gyfer cyflwyno gwasanaethau awdurdodau lleol wedi'u nodi ym Mhenod 4. Mae ystyriaethau ynglyn â gwasanaethau wedi helpu i lunio'r map newydd o lywodraeth leol, gan ei bod yn angenrheidiol cydbwso teyrngarwch cymunedau yn erbyn asesiad realistig o sut y gellir sicrhau cyflwyno gwasanaethau awdurdodau lleol yn effeithiol.

3.2 Mae hanes yn ffactor bwysig arall. Mae'r Llywodraeth yn bendant y bydd sefydlu awdurdodau lleol i wasanaethu llawer o'r ardaloedd traddodiadol cydnabyddedig yn syllfaen cadarn ar gyfer strwythur o lywodraeth leol y bydd pobl Cymru yn ei ddeall ac yn gallu uniaethu ag ef.

Cynigion y Llywodraeth

3.3 Mae'r Llywodraeth yn bwriadu creu 21 o awdurdodau newydd yn lle'r 45 o awdurdodau presennol (8 cyngor sir a 37 o gynghorau dosbarth) y caiff pob un ohonynt ei diddymu o 31 Mawrth 1995 ymlaen. Ym Map 1 gwelir y strwythur presennol ac ym Map 2 ardaloedd yr awdurdodau newydd, a ddisgrifir yn llawnach yn Atodiad 1.

3.4 Bydd y Mesur a gyflwynir gan Ysgrifennydd Gwladol Cymru yn pennu ffiniau'r awdurdodau newydd. Pan fydd yr awdurdodau newydd yn eu lle, mae'r Llywodraeth yn cynnig y dylai Comisiwn Ffiniau Llywodraeth Leol Cymru gynnal adolygiad o ffiniau pob awdurdod, gyda golwg ar nodi unrhyw anghysondebau a'u cywiro.

3.5 Er y caiff yr 8 cyngor sir presennol eu diddymu, bydd ardaloedd y siroedd presennol yn aros at rai dibenion, gan gynnwys dibenion Comisiwn Ffiniau Seneddol Cymru. Lle bo'n briodol, bydd y Mesur yn darparu ar gyfer addasu'r ardaloedd hyn i sicrhau na fyddant yn croesi ffiniau ardaloedd newydd llywodraeth leol. Am yr un rheswm, gall fod rhaid addasu ffiniau rhai asianiaethau gweinyddol yng Nghymru. Trafodir hyn ymhellach ym Mhenod 4.

Gwerth am Arrian

Cyflwyno gwasanaethau cyhoeddus yn effeithlon ac yn ddarbodus o fewn yr adnoddau y gall y genedl eu fforddio. Dilysu annibynnol ar berfformiad yn erbyn safonau.

2.4 Mae'r Llywodraeth yn benderfynol y dylai'r awdurdodau newydd

gymmwys y bobl leol yn llawnach yn y broses o weinyddu lleol. Dylai dimasyddion unigol gael mwy o gyflie i reoli neu i ddylanwadu ar benderfyniadau ar faterton

sy'n effeithio'n uniongyrchol arnynt; mae hyn eisoes yn digwydd mewn addysg.

er enghraifft, ac mae'r Llywodraeth yn gweld ad-drefnu llywodraeth leol fel cyflie pellach i ddatblygu'r thema hon. Mae'r Papur Gwyn hwn yn cynnwys cynigion i

ymestyn swyddogaeth y cynghorau cymuned (er mwyn i lais y gymuned leol gael

ei glywed yn glirach gan y rhai sy'n gwneud y penderfyniadau cyn i'r

penderfyniadau sy'n effeithio ar gymuned gael eu gwneud) ac ar gyfer trefniadau i'r bobl leol gael gwybodaeth gyflawnach ar sut y mae'r awdurdodau newydd yn

bwriadu darparu eu gwasanaethau. Bydd y Llywodraeth yn parhau i fwrw

ymlaen â'i mentrau o dan Siatel y Dinesydd, gan annog yr awdurdodau lleol

newydd i ddarparu gwasanaethau i'r cyhoedd yn ôl safon y gallwn oll ymfalchio ynddo. Anogir yr awdurdodau lleol i gynhyrchu eu siartiau eu hunain, gan nodi

sut y maent yn bwriadu datblygu'r egwyddortion o wasanaeth cyhoeddus yn

gamau ymarferol yn eu hardaloced eu hunain.

2.5 Mae ystyriaethau iatn yn bwysig wrth ddarparu gwasanaethau

cyhoeddus i bobl Cymru. Mae'r Llywodraeth wedi cyflwyno Mesur yn y Senedd i hybu a hyrwyddo defnyddio'r iatn ymhellach. O dan delerau'r Mesur, bydd

yn ofynnol i gyrtff cyhoeddus baratoi a chyhoeddi cynlluniau i nodi sut y

byddant, ar draws yr ystod gyfan o wasanaethau cyhoeddus, yn gwreiddu'r

egwyddor y dylai'r Gymraeg a'r Saesneg gael eu trin ar sail cydraddoldeb.

Rhaid i'r cynlluniau hynny roi sylw i ganllawiau Bwrdd yr Iatn Gymraeg, a

fydd yn gorff statudol. Os caiff y Mesur ei dderbyn, bydd y darpariaethau hyn yn gymwys i'r awdurdodau lleol newydd, y bydd pob un ohonynt yn cynhyrchu

cynllun neu gynlluniau ar gyfer y gwasanaethau y maent yn gyrtffol amdanynt.

2.1 Llywodraeth ar gyfer pobl leol gan bobl leol yw llywodraeth leol. Un o

amcanion ad-drefnu yw sefydlu awdurdodau a fydd, cyn belled â phosibl,

wedi'u seilio ar yr ymwybod cryf o gymuned a wellir ym mywyd Cymru. Cred y

Llywodraeth y bydd creu awdurdodau o'r fath yn annog mwy o gyfranogiad ym

mhob agwedd ar lywodraeth leol.

2.2 Mae gan y Llywodraeth weledigaeth glir o ddyfodol yr awdurdodau

lleol. Eu swyddogaeth fydd sicrhau gwasanaethau o safon uchel oddi wrth

amrywiaeth o ddarparwyr, bod yn wirioneddol ymatebol i dymuniadau a

buddiannau pobl leol, a chyntrychioli'r buddiannau hynny yn eu hymwneud â

chyrff cyhoeddus a phreifat eraill.

2.3 Mae gennyym oll hawl i ddisgwyl gwasanaeth o safon uchel gan yr

awdurdodau lleol yn unol ag egwyddortion y gwasanaethau cyhoeddus a

gyhoeddwyd yn Siarter y Dinesydd, sef:

Safonau

Pennu, arolygu a chyhoeddi safonau eglur ar gyfer y gwasanaethau y gall

defnyddwyr unigol eu disgwyl yn rhesymol. Cyhoeddi'r perfformiad

gwirioneddol yn erbyn y safonau hyn.

Gwybodaeth Agored

Gwybodaeth gyflawn a chywir, a honno ar gael mewn iaith syml am sut y rhedir

gwasanaethau, faint y maent yn ei gostio, pa mor dda y maent yn perfformio a

phwy sydd â'u gofal.

Dewis ac Ymgynghori

Y sector gyhoeddus i gymig dewis lle bynnag y bo'n ymarferol. Ymgynghori

theolaidd a systematig gyda'r rhai sy'n defnyddio gwasanaethau. Barn

defnyddwyr am wasanaethau, a'u blaenoriaethau ar gyfer eu gwella, i'w

chymryd i ystyriaeth mewn penderfyniadau tertlynol am safonau.

Cwrteisi a Chymorth

Gwasanaeth cwrtais a chymorth oddi wrth weision cyhoeddus a fydd fel arfer

yn gwisgo bathodlymanau enw. Gwasanaethau ar gael yn gyfartal i bawb sydd â

hawl i'w cael, a'u rhedeg er hwyjustod iddynt.

Cywiro Pethau

Os aiff pethau o chwth, ymddiheuriad, esboniad llawn ac ateb cyflym ac

effeithiol. Trefn gwyno hysbys a hawdd ei defnyddio, gydag adolygu amibymnoi

lle bynnag y bo modd.

Y Broses Adolygu

1.5

Cynhaliwyd yr adolygiad o lywodraeth leol Cymru drwy gyfrwng Cyngor Ymgynghoriol Lywodraeth Leol a hynny ar ôl ymgynghori ar bob cam o'r ffordd. Mae'r ymgynghori wedi cadarnhau mesur helaeth o gytundeb yng Nghymru ei bod yn ddymunol cael strwythur o awdurdodau lleol unedol. Mae'r mwyafrif llethol o'r sylwadau a ddaeth i law i ymateb i Bapur Ymgynghori'r Ysgrifennydd Gwladol wedi mynegi cefnogaeth i'r bwriad o gael system newydd o lywodraeth leol yn lle'r trefniadau presennol. Mae cymdeithasau'r awdurdodau lleol wedi rhoi llawer iawn o gymorth wrth ddadansoddi goblygiadau strwythur o'r fath. Mae'r Lywodraeth yn croesawu'r cytraniaid cadarnhaol hwnnw; mae'n dymuno cadw'r trefniadau ymgynghori a lydd yn fodd i lywodraeth leol Cymru barhau i weithio'n agos gyda'r Ysgrifennydd Gwladol ar faterion sydd o gyd-ddiddordeb.

Y Ffordd Ymlaen

1.6

Mae'r Lywodraeth wedi penderfynu, o dan amgylchiadau arbennig Cymru, mai'r ffordd gywir ymlaen yw adeliadau ar ddiwygiadau 1974 drwy sefydlu system o awdurdodau unedol newydd, i fod yn gyfrifol am yr ystod eang o swyddogaethau y mae'r cynghorau sir a'r cynghorau dosbarth yn ymgymryd â hwy ar hyn o bryd. Cred y Lywodraeth y bydd strwythur o'r fath: — yn hybu democrataeth leol drwy gynyddu atebolrwydd awdurdodau lleol i'r cymunedau y maent yn eu gwasanaethu; — yn lleihau'r costau gweinyddol sydd ynghlwm wrth ddyblygu theolaeth ganolog ar lefel y sir a lefel y dosbarth; ac — yn cynnig cyfle ar gyfer gwell cydgyssylltu, ansawdd a chost- effeithiolrwydd wrth gyflwyno gwasanaethau llywodraeth leol.

1.7

Mae'r Papur Gwyn hwn yn nodi cynlluniau'r Lywodraeth ar gyfer sefydlu awdurdodau unedol ledled Cymru, gan ddisgrifio ffiniau'r awdurdodau arfaethedig. Esbonir sut y caiff gwasanaethau llywodraeth leol eu cyflwyno o dan y strwythur newydd, yn arbennig felly drwy ddatblygu ymhellach ar yr egyptodol hwylyso a thrwy gydweithio rhwng awdurdodau i sicrhau darparu gwasanaethau arbennig. Disgrifir hefyd y rôl ehangach a ragweilir ar gyfer y cynghorau cymuned o dan y strwythur newydd a'r trefniadau gweithredu, gan gynnwys trefniadau i ddiogelu buddiamau staff llywodraeth leol.

1.8

Mae'r Lywodraeth yn bwriadu cyflwyno Mesur i weithredu'r cynlluniau hyn ac yn bwriadu i'r awdurdodau newydd ymgymryd â'u cyfrifoldebau o 1 Ebrill 1995 ymlaen. Byddai'r Lywodraeth yn croesawu sylwadau ar y cynigion a nodir yn y Papur Gwyn hwn. Dylid cyfeirio sylwadau at Grŵp Ad-drefnu Lywodraeth Leol (Papur Gwyn), Ysfaell 2-113, Y Swyddfa Gymerig, Parc Cathays, Caerdydd CF1 3NQ. Os na cheir cais i'r gwrthwyneb, caiff yr ymatebion a ddaw i law eu gosod yn llyfrgell y Swyddfa Gymerig ac yn Llyfrgelloedd y Senedd.

1.1 Ym Mehefin 1991 cyhoeddodd Ysgrifennydd Gwladol Cymru bapur ymgynghori, "Strwythur Llywodraeth Leol yng Nghymru". Cynigiodd hwnnw greu system o awdurdodau unedol ledled Cymru, fel y seiliau gorau ar gyfer llywodraeth leol Cymru yn yr 21ain ganrif. O ganlyniad, cyhoeddwyd papurau ymgynghori pellach i drafod Rheolaeth Fewnol yr Awdurdodau Lleol a Swyddogaeth y Cynghorau Cymuned yn y Dyfodol. Mae'r Papur Gwyn hwn yn nodi casgliadau'r Llywodraeth ac yn rhoi cychwyn ar y broses o newid.

Y Rhesymau dros Ad-dreinu

1.2 Nid yw'r Llywodraeth yn credu bod y system bresennol o lywodraeth leol yng Nghymru wedi'i deall yn helaeth; ac nid ydyw ychwaith yn adlewyrchu digon ar y ffordd y mae pobl yn uniaethu â'u cymunedau a'u bröydd eu hunain. Mae'r strwythur presennol o ddwy haen (s'r a dosbarth) yn gam sylweddol ymlaen ar y set gymhleth o drefniadau a gafwyd yn ystod y ganrif flaenorol; er hynny mae'n eglur bellach nad yw'r ardaloedd llywodraeth leol a ddisodlodd yr hen siroedd (a oedd wedi bodoli ers dros 400 mlynedd), a hynny heb adlewyrchu bob amser gysylltiadau traddodiadol pobl â chymunedau, wedi ennill cydymdeimlad llwyr y cyhoedd. Ni all strwythur o lywodraeth leol sydd heb gefnogaeth y cyhoedd fod mor effeithiol ag y mae'n rhaid iddo fod er mwyn bodloni heriadau'r ganrif nesaf.

1.3 Ymhellach, mewn system dwy-haen o siroedd a dosbarthau mae posibilrwydd gwrthdaro rhwng awdurdodau - a dyblygu gwaith gweinyddu - sy'n lleihau gallu'r system i gyflwyno gwasanaethau'n ddarvoudus, yn effeithlon ac yn effeithiol. Ac ychydig y mae'r cyhoedd yn ei ddeall o gyfrifoldebau'r naill haen a'r llall, sef sefyllfa sy'n tansellio'r atebolrwydd uniongyrchol i'r bobl leol y dylid seilio arno.

Nodau Ad-dreinu

1.4 Mae'r Llywodraeth wedi ymrwymo i greu llywodraeth leol dda sy'n agos at y cymunedau a wasanaethir ganddi. Ei nodau yw sefydlu awdurdodau sydd, cyn belled â phosibl, wedi'u seilio ar yr ymwybod cryf o gymuned sy'n gymaint o nodwedd ar fywyd Cymru; sydd yn eglur yn atebol i bobl leol; a all, drwy fanteisio i'r eithaf ar swyddogaeth "hwylyso" llywodraeth leol, weithredu mewn ffordd effeithlon ac ymatebol; ac a fydd yn cydwethio â'i gilydd, a chydag asiantaethau eraill, i hybu lles y rhai a wasanaethir ganddynt. Bydd y cynigion a nodir yn y Papur Gwyn hwn yn cyrraedd y nodau hynny; byddant yn sefydlu awdurdodau lleol newydd ac artioesol, a'r rheiny gyda gwreiddiau cadarn yn eu cymunedau ac yn enbyn cefnogaeth leol grel.

CYNNWYS

PENNOD 1	Strwythur Newydd i Lywodraeth Leol yng Nghymru	2
PENNOD 2	Llywodraeth Leol a Phobl Leol	4
PENNOD 3	Yr Awdurdodau Newydd	6
PENNOD 4	Gwasanaethau Awdurdodau Leol	11
PENNOD 5	Staff Llywodraeth Leol	24
PENNOD 6	Cyllid	26
PENNOD 7	Cynghorau Cymuned yn y Strwythur Newydd	29
PENNOD 8	Gweithredu	32
Atodiad 1	Awdurdodau ac Ardalioedd Newydd	35
Atodiad 2	Trefniadau Iawndal i Staff yr Awdurdodau Leol	37

RHAGAIR

GAN YSGRIFENNYDD GWLADOL CYMRU
Y GWIR ANRH DAVID HUNT MBE AS

Ers tro byd mae llywodraeth leol yn fater o bwysigrwydd mawr i bobl Cymru: ac felly y dylai fod, am fod cyfraniad ein hawdurdodau lleol at gymydd cymdeithasol ac economaidd Cymru dros y 100 mlynedd diwethaf wedi bod yn anterth. Ac eto gwelwyd dros y 30 mlynedd diwethaf nad yw popeth yn iawn; drwy gydol y cyfnod hwnnw cafwyd awgrymiadau y dylid newid y strwythur, a chafwyd ad-drefnu mawr ym 1974. Er gwaethaf hyn, parhau a wnaeth y pryderon ac yr oedd yn briodol i ni edrych ar y mater eto.

Ddwy llynedd yn ôl, cyhoeddais fwrriad y Llywodraeth i gynnal adolygiad sylfaenol ar strwythur, swyddogogaethau a chyllid llywodraeth leol yng Nghymru. Fel fy holl ragflaenwyr fel Ysgrifennydd Gwladol, nid oeddwn o'r farn ei bod yn briodol setydlu Comisiwn i gynnal yr adolygiad. Yn lle hynny, yr wyf wedi ymgynghori'n uniongyrchol â llywodraeth leol yng Nghymru, a'r partion eraill sydd â diddordeb a, thrwy gyfrwng fy Mhapurau Ymgynghori, a'r cyhoedd. Mae'n eglur iawn, ar hanfodion strwythur llywodraeth leol, fod cytundeb helaeth iawn - mai awdurdodau unedol yw'r ffordd orau ymlaen.

Bellaach yr ydym yn cyhoeddi'n cynigion manwl i symud llywodraeth leol yng Nghymru i mewn i'r ganrif nesaf, yn gryf ac yn iach i fodloni'r heriadau newydd y bydd yn eu hwynebu. Mae'r Papur Gwyn hwn yn nodi cynlluniau'r Llywodraeth i sicrhau hynny. Cynhwysir ein cynlluniau ar gyfer yr awdurdodau unedol newydd, eu ffiniau, y gwasanaethau a gyflwynir ganddynt, a'r canlyniadau i'r bobl sy'n cyflwyno'r gwasanaethau hynny. Bydd y cynigion hyn yn effeithio'n uniongyrchol ar bawb yng Nghymru. Gobeithio y bydd cynifer â phosibl o bobl yn achub ar y cyfle i'w darllen, a hynny am eu bod yn ymddrin â mater holl-bwysig - sut y caiff ein trefi, ein dinasoedd a'n hardaloedd gwledig eu llywodraethu yn y dyfodol.

Gorch. 2155 LUNDAIN: GWASG EI MAWRHYDI

Cyflwynwyd gerbron y Senedd gan Ysgrifennydd Gwladol Cymru
drwy Orchymyn Ei Mawrhydi!
Mawrth 1993

LTWODRAETH LEOL YNG NGHYMRU:
SIARTER AR GYFER Y DYFODOL

Y Swyddfa Gymreig

Mae cyhoeddiadau Gwasg Ei Mawrthidi ar gael oddi wrth:

Canolfan Cyhoeddiadau Gwasg Ei Mawrthidi

(Archebion post, ffacs a ffon yn unig)

Blwch Post 276, Llundain SW8 5DT

Archebion ffon 071-873 9090

Ymholiadau cyffwrdd 071-873 0011

(system aros eich tro ar gyfer y ddau rîd)

Archebion ffacs 071-873 8200

Siopau Llyfrau Ei Mawrthidi

49 High Holborn, Llundain WC1V 6HB

071-873 0011 Ffacs 071-873 8200 (wrth y cownter yn unig)

258 Broad Street, Birmingham B1 2HE

021-643 3740 Ffacs 021-643 6510

Souhey House, 33 Wine Street, Brysic BS1 2BQ

0272 264306 Ffacs 0272 294515

9-21 Princess Street, Manceinion M60 8AS

061-834 7201 Ffacs 061-833 0634

16 Arthur Street, Belfast BT1 4GD

0232 238451 Ffacs 0232 235401

71 Lothian Road, Caeredin EH3 9AZ

031-228 4181 Ffacs 031-229 2734

Asiantau Achrededig Gwasg Ei Mawrthidi

(Gweler Yellow Pages)

a thrwy lyfwrthwyr da

ISBN 0-10-121552-5

9

